

UNIVERSUL LITERAR

ANUL LIV Nr. 3

DUMINICĂ
4 FEBRUARIE 1945

Director:
AL. CIORĂNESCU

COLABOREAZĂ:

Camil BALTAZAR

Liviu BRATOLOVEANU

Emanuel CIOMAC

AL. CIORĂNESCU

P. COMARNESCU

Ion FRUNZETTI

Florian NICOLAU

Ruxandra OTETELEȘANU

PERPESSICIUS

Camil PETRESCU

AL. POPOVICI

AL. ROSETTI

Etc.

CORNEL MEDREA

Eminescu

Jazz 1945

Nimeni nu mai poate pricepe
Unde sfârșește și unde începe
Ritmul elegiac și păgân.

Pe clape,
Ca pe întinse ape,
Turburi și adânci,
Taifunul melodiilor se neacă.
Armonica — corabie — se nălță și se-apleacă.

Mii de nebuni, șiruri întregi
S'au încrucișat parcă pe drum,
Contrapunctul prefăcut în scrum.
Melodiile s'au răsucit într'un nod,
Notele — băntuțul de arii norod —
S'au apucat să se nălțe,
De nori, de infinit să se-agațe.

Cu brațele vii, despletite
Și nepângărite,
Virginale, sonore,
Nori de patimă și vârtej de hore.
Uite ce aprins
Armoniile rochiile și-au desprins,
Pulpă de marmură albă, de foc parcă, și goale,
Claviaturi de tam-tam, demonice osanale.
Vioara, dirijor strident,
Și-a aruncat corzile țipând din arcuș,
Infinitul, prefăcut în spiriduș
S'a apucat să fugă pe strună
Frânturile de ritm demonic se împrăștie și se-adună.

Orchestra parcă-i undeva, pe mare
De gol sguduită.
— Fecioară prinsă în strânsoare —
Dragostea care tremură neistovită
Se încolăcește
Și se despletetește.
Prinsă de vârtej
Că într'un imens și urlaș vrej.

Pătrunsă, despletită,
Nebunia noastră necontenită,
Durerea strânsă de la început care-a izbucnit,
Și și-a strivit în răs răsucit,
Elegia veacurilor goale și hăde.
Scrâșnetul lui Adam, nerăsbunat,
După paradisul furat.
Parcă'm murit cu toții și rădem de noi,
Concert de strigoi,
La judecata de-apoi.

Uite, secolii stau și privesc
Corupți de ritm se înveselesc,
Când pe ring din disonanțe se-adună,
Și-aleargă pe corzi Simfonia Furtună.

Cântec de leagăn

(pentru pruncul fără leagăn...)

Copilul meu nu mi-e nici stea, nici dar ceresc.
Are ochii orbi de sobol, nasul cărn și fața de culoarea
[lipii ...]
Știu că seamănă de fapt cu toți copiii,
Și e firesc.

Aș vrea să mă mint că e un heruvim
Venit să mă împace cu viața.
Inșă prea ne strică somnul dimineața
Și prea nu ne respectă când scrim! ...

Ștind că nici Hristos n'a fost legitim,
Pentru asta nu prea cred să mă judece. --
Dar dacă nici Hristos n'avea scutece
Avea răsufliul bouului, cald, cel puțin ...

Nu s'a aprins nici o stea, ca 'n colind,
La nașterea lui, peste închisoare.
Doar paznicul beți au tras, chluind,
In cinstea anului nou, câteva gloanțe trasoare.

În staulul călduț cu izul bun
Al smirnei și tămălei — dar al magilor
Ar fi fost cel puțin ferit de mușcătura gândacilor
Și de duhoarea măhorceli de tutun.

Dar unde sunt prinoasele blajnilor ciobani
Cari și-au muls, pentru el, turmele de cu noapte?
— Dacă sânul măică-tii n'are destul lapte,
Pruncule, nu plânge; n'avem bani!

Plânsul, tot ce poate-i să-ți desvălulască
Gîngia știrbă și alfabetul suferinții.

Doamne, Doamne! ... Cum aștept să crească
Și să muște
beregatele
cu dinții!

Și-abia atunci aș crede că-i o stea
Când ar începe cu a mea.

VICTOR HUGO, CHOSSES VUES

de AL. ROSETTI

Viața lui Victor Hugo povestită de el însuși în volumele intitulate *Choses vues* este, ea însăși, un roman, și un roman pasionant. Ceeace impresionează este destinul său tragic și, tot odată, robustețea omului; geniul a învins răstriaștea și, ca pasărea Phoenix, a renăscut de atâtea ori din propria lui cenușă. Elanul vital al acestui om cu cap leonin, mic la stat, dar bine legat, animă toate paginile scriitorului. Tânăr, e trădat în propria sa căsnicie; și, unul câte unul, îi mor toți copiii. Nepoții săi, Georges și Jeanne, vor fi, mai târziu, pentru omul atât de greu încercat, raza de soare a bătrânețelor sale. De atâtea ori îndoiat, și de tot atâtea ori învingând doliul și inspirat de propria-i nenorocire. Poezia scrisă la moartea fiicei sale Léopoldine, înecată accidental, împreună cu soțul, la Villequier, este socotită, cu drept cuvânt, printre bucățile cele mai bune ale poetului. Aci, elevația sentimentului este la nivelul subiectului. În locul prozaismului și didacticismului poeziei lui Victor Hugo, găsim aci versuri aproape inspirate. Limpezi, e drept, ca toate versurile lui Hugo, căci la dânsul totul e cristalin, fără mister. Inefabilul nu l-a exprimat nicăieri, dar nici nu s'a preocupat să-l caute. Proza lui, de asemenea, este una dintre cele mai puțin „scrise” din întreaga literatură franceză. De aceea, succesul lui Hugo în toate părțile de cititori. Paginile scrise la moartea fiului său, mort subit la Bruxelles, sunt emoționante prin conținut; dar vehiculul ales este dintre cele mai simple. Bucata e scrisă cursiv, fără emfază și retorism.

Simplu, dar nu diamantin. Căci lucrarea de șlefuire nu e nicăieri aparentă.

Paginile consacrate înmormântării lui Napoleon sunt dintre cele mai interesante; ele denotă pe jurnalistul de rasă.

Copilăria poetului, petrecută în parte în Spania, unde generalul Hugo își adusese familia, constituie unul din capitolele cele mai pasionante ale cărții. Totul e redat cu o fidelitate admirabilă, și mediul descris răsare în relief pe dinaintea ochilor cititorului. Și totuși, proza scriitorului este dintre cele mai banale. Arta, însă, stă tocmai în dozajul acesta de senzațional, într'o haină de toate zilele. Este formula de artă proprie lui Hugo, atât de diferită de ceace erau să dea, mai târziu, poezii preocupate de problema expresiei pentru ea însăși și prozatorii arăști, printre care Flaubert este reprezentativ.

Fecunditatea lui Victor Hugo îl apropie de alți mari scriitori francezi, de exemplu de Voltaire. Dar între ei, ce diferență! Hugo este cel mai mare scriitor francez dacă ținem seama de extraordinara răspândire a scrierilor sale în toate straturile sociale și de unanimitatea lor prețuire. Scriitor popular și prin temele scrierilor sale, care nu pun probleme complicate.

Acest stil sobru, atât de adecvat expunerii, îngăduie cititorului să parcurgă fără oboseală mulțimea paginilor care alcătuiesc memoriile marelui scriitor, dela vârsta copilăriei și până la adânci bătrâneți. Cine le-a citit o singură dată, rămâne impresionat de seninătatea expunerii, în momentele cele mai triste pentru scriitor. Tot ceace privește evenimentele la care Hugo a participat el însuși este scris cu mijloace atât de directe, încât avem impresia că participăm la ele.

Choses vues trebuie considerată printre cărțile cele mai izbutite ale fecundului scriitor. Puține sunt mai revelatoare și ne îngăduie să pătrundem mai adânc în intimitatea unui mare scriitor, într'o atmosferă de seninătate olimpică.

MOMENTE

DINTR'UN DIRECTORAT de CAMIL PETRESCU

A mai fost totuși o împrejurare, în legătură cu trecea mea pe la Teatrul Național care mi-a făcut în zile grele, oarecum plăcere. A patra zi după cutremurul din Noembrie 1940 când o bună parte din București părea năruit, comisia de arhitecți însărcinați să verifice puterea de rezistență și siguranța clădirilor mai greu lovite, a dat un comunicat special cu privire la Teatrul Național care părea cu totul distrus. Se preciza anume că „date fiind reparațiile serioase din anul precedent”, clădirea întreagă întărită prin ele a rezistat și că pagubele nu privesc decât partea dinspre scenă.

Dar reparațiile acestea constituie și ele un paragraf din micul capitol al unei activități destul de lucide și împrejurările care au dus la realizarea lui nu mi se par lipsite de tâlc.

A treia ori a patra zi după ce îmi luasem postul în primire, administratorul teatrului cu punctualitatea lui birocratică, totdeauna foarte apreciată, îmi puse dinainte să semnez un raport către minister, prin care ceream ca un arhitect oficial să verifice gradul de siguranță, din punct de vedere al spectatorilor, al clădirii teatrului.

Am fost cu totul surprins.

— „Să vedeți, domnule director, clădirea are aproape optzeci de ani și, de... e construită cu grinzi de lemn. E cam subredă.

Îmi frecam, de ceață, ochelarii și nu știam ce să cred.

— „Lemnul, ca lemnul putrezește. ...Focul cel mare a început să se lase”. Am inspectat împreună acest foaier dela etajul întâiu și într'adevăr făcea în mijloc un solu de burtă.

Văzându-mă acum puțin cam alarmat, administratorul a început să frâneze...

— „Nu e chiar așa de grav. Toți directorii de dinaintea d-voastră au luat cunoștință de starea asta și au semnat raportul către minister, pe care li-l am înfățișat... O simplă formalitate, ca să fiți acoperit”.

I-am spus lămurit că eu n'am nevoie de acoperiri și că am să înaintez ministerului un raport hotărât, cerând reparații urgente.

Pste câteva zile sunt chemat, cu o voce iritată de subsecretarul de stat, de altfel prieten.

— „Vino imediat împreună cu administratorul... Vă așteaptă ministrul”... Asemenea chemări insistente nu prevestesc nimic bun și în deobște nu fac plăcere.

Evident, în câteva minute am fost la minister. Încă de pe culoar amleul subsecretar de stat ne-a anunțat fierbând, „Ministrul a închis Teatrul Național... Hahahaha de arhitect a făcut un referat stupid”.

Ministrul, un ardelean domol, ceremonios și totuși hotărât, ne-a primit în picioare, cu o pauză prelungă, încărcată.

— „Domnule director, am aci pe masă, și a pus palma apăsă, un referat al arhitectului nostru care declară că nu-și mai ia răspunderea localului Teatrului Național, care amenință să se prăbușească”.

Subsecretarul de stat a irumprt îndărjit.

— „Domnule ministru nu știe ce spune, clădirea e foarte rezistentă”... Administratorul, speriat și el de măsura închiderii în luna Februarie a primei noastre scene, a intervenit dezolat și dramatic.

— „Domnule ministru, nu e niciun pericol... Clădirea durează de 75 de ani și va mai dura 75 de aci încolo”...

Ministrul sprijinit cu palmele pe birou, rigid, nu era de loc dispus să se lase convins.

— „Atunci, domnul director de ce a făcut raport la ministru, cerând reparații?”

— „O simplă formalitate, domnule ministru... nu e niciun pericol”...

— „Mă rog d-voastră, domnilor, eu nu vreau să mi se întâmple ce s'a întâmplat la Cotroceni. Inchidem teatrul și îl reparăm. Nu pot să trec peste acest referat... Și către mine... D-voastră de ce taceți domnule director?...”

Mărturisesc că eram destul de incurcat. Firește nu-mi convenea să se închidă Teatrul Național în plină stagiune, dar nici nu puteam să deszic raportul făcut și mai ales, nu puteam renunța la reparațiile pe care alarmat ministrul le promitea pe loc. Orice amânare compromitea pe multă vreme însăși ideea reparațiilor. Era o răspundere pe care nu puteam să mi-o iau. Parcurgeam nervos în toate sensurile, referatul arhitectului, în timp ce dezbaterile pro și contra continua destul de îndârjit. Subsecretarul de stat s'a întors nemulțumit spre mine.

— „Domnule director, te rog, arată d-lui ministru, că nu se poate închide Teatrul Național, în plină stagiune...”

— „Pierdem o treime din buget, nu avem cu ce plăti actorii, domnule director, a intervenit dezolat și administratorul... Clădirea e foarte bună”. Terminasem o nouă lectură a referatului, mi-am scos ochelarii și am spus foarte simplu.

— „Domnule ministru, aveți dreptate... Reparațiile nu se pot amâna sub nici un cuvânt”. Camarazii mei ca să zic așa au rămas stupefiați. Ministrul zâmbea oarecum împăcat.

— „Dar pentru aceasta nu e nevoie să închidem teatrul...” Cei doi nu știau ce să creadă, și acum ministrul era foarte incurcat.

— „Domnule director eu am aci pe masă un referat și nu pot trece în niciun caz peste el”.

Am răspuns foarte firesc:

— „De acord domnule ministru, dar acest referat nu spune că toată clădirea amenință viața spectatorilor. El spune numai atât: starea foalerului de sus amenință siguranța spectatorilor”.

— „Atunci”.

— „Atunci închidem foalerul de sus, pur și simplu și continuăm spectacolele. În timpul acesta facem for-

malitățile pentru obținerea fondurilor și începerea lucrărilor de reparații”.

A fost un moment de nedumerire.

— Poți d-ta să închizi foalerul cel mare fără să intrerupi spectacolele?

— Veniți după amiază să vedeți cum.

A venit către ora șase după masă și a văzut ceea ce a văzut și publicul până la închiderea stagiunii. Cățiva căpșori eleganți susțineau două mari șnururi mătăsoase închizând de o parte și de alta foalerul cel mare. Publicul intra pe scările întortochiate care duc la loji, ocolind regiunea periclitată.

S'a dărîmat, în vară, toată partea din față până sus la coperiș. Cam o treime din corpul clădirii. Grinzile erau într'adevăr toate putrede. Se sfărâmau în mână. Fusese de mirare că scara principală nu se prăbușise până atunci. Orice amânare ar fi dus la o catastrofă. Toată lemnăria a fost adunată în curte, unde a stat expusă până toamna, fotografiată pentru ca să rămâie amintire de starea ei, în arhiva teatrului. Ne-am îngrozit cu toții și pentru restul localului, dar cum nu erau pentru reparații decât suma de zece milioane, a trebuit să ne mărginim la partea din față.

S'au refăcut foalerul de jos, scara de onoare, plafonul dela toate etajele. Pretutindeni s'au pus traverse de fier și beton. Ultimul etaj era în întregime destinat faimoasei garderobe a Teatrului Național, adunate în decurs de cincizeci de ani, evaluată atunci la 3—4 sute de milioane de lei. Era ținută în zeci de dulapuri de lemn îngrămădite, vechi, impropriu, la ultimul etaj deasupra intrării, ca într'un imens pod și dădea coșmaruri întregului personal, de frica incendiilor posibile. Prin desființarea lemnăriei, care mai mult încurca locul, prin refacerea ei în linii simple, toate de beton, garderoba și-a dublat, ori chiar triplat cuprinsul. Comunicatul comisiei de arhitecti citat mai sus confirmă conștiințozitatea firmei reconstructoare, și hărnicia administratorului și a directorului tehnic în timpul verii aceleia de reparații. S'au economisit prin reparațiile făcute la timp cheltuielile de refacere în întregime. De altfel, deși nu am fost încă pe sub ruinele actuale, cred că pe partea care mai ține restul de clădire în picioare. Iar dacă tot teatrul ar fi fost refăcut, când nu costa prea mult, solid, în beton armat, nici în vara asta nu s'ar fi resimțit prea mult de lovituri.

POMPE FUNEBRE

de AL. POPOVICI

Curioasă meserie avea și fratele Angelicăi, sau mai bine zis poate mi se părea mie curioasă din cauza neobișnuitului. Dory Vrânceanu era proprietarul unui cochet și micuț magazin de pompe funebre în centrul orașului, peste drum de Spitalul cel Mare. Un magazin care de altfel reunea într'un fel straniu funebrul cu modernul, uși nichelate și capitonate, ventilatoare puternice și în mod izbitor se desena din cadrul general un telefon alb argintiu care se asorta cu tapetul prăvălii. Sicrie de toate mărimile împodobite moale cu catifea și ingerași erau marfa pe care prietenul meu o desfăcea cu un profit pe care nu se sfia să mi-l spuie. Dory Vrânceanu era una din figurile sportive ale orașului. De altfel avea și un aspect care nu se putea uita ușor. Un corp de atlet de categorie grea pe care era așezat cu grije un cap uriaș, nu lipsit de trăsături frumoase ceea ce îl făcea un tip impunător. Tot efectul era însă anulat dacă îl vedeai mergând; avea un mers legănat și răzgălat de marionetă trasă de sfori. Părea o uriașă păpușă umplută cu paie și complet dezarticulată. Cu toate acestea însă nimeni nu putea nega succesele amoroase ale lui Dory.

...Pe Angelica am cunoscut-o cu o ocazie pe care rudele mele cu fărnicia bine cunoscută, ar fi numit-o jalnic de tristă. Ne murise un urchiu bătrân, o bufniță singuratecă și care pentru prima dată făcea un gest de dărnicie față de noi, gest impus

de altfel și de moartea pe care probabil o simțea, să-și lase prin testament averea rudelor pentru care ne numărăm și noi cu condiția să îngrijim de înmormântare.

...În ziua aceea tata ca de obicei venise acasă dela birou arțagos și îngâdurat, probabil de pe urma tainului zilnic al bodegilor din drum și se culcă imediat după masă așa că sarcina care îi revenea lui, adică târguirea celor necesare pentru mort imi trecea mie. Consiliul de familie imi incredință această treabă cu atâta solemnitate de parcă ar fi fost o chestiune care să mă onoreze nespuse de mult. Mi-a venit atunci imediat în gând Dory pe care-l cunoscusem pe arena unui teren de foot-ball. Coincidență!... Nu după mult dela poarta casei mele recunoscu dela distanță mersul atât de familiar. Îi explicai nu fără oarecare emoție chestiunea mea. „Sunt foarte grăbit, am de furnizat niște marfă dar du-te la noi la magazin. O găsești pe sora mea. Ea o să te servească la fel ca mine și nu uita să-i pomenești de reducerea pe care ți-ai fi făcut-o eu la preț. Condoleanțe!” și mâna e dormă mi-o strânse pe a mea iar Dory dispără după primul colț.

— „Dory avea o soră!” În timp ce mă îndreptam spre magazin cercam să-mi imaginez o ființă palidă cu ocarcane adânci și mai sugestiv cu un voal negru pe cap ca o zeiță clorotică a morții. Nu intrasem încă niciodată în prăvălia prietenului meu. Deschizând ușa o sonerie electrică vesti probabil

pe cineva din casă de sosirea unui client. Încă intrând odată cu soneria urechea îmi percepu sunetele unei muzici fășnite dintr'un aparat de radio pe care o identificai ca sunetele unui jazz; imediat însă cu un zgomot sec aparatul se închise și în fața mea se ivi Angelica. Primul lucru pe care l-am văzut au fost picioarele. Niște picioare părțite și sănătoase, arcuite tinere. Corpul i se contura dând impresia că este formată numai din inflexiuni și cambrații nervoase. Linia corpului care se mișca lenș oferea fășnitura bulbucată și neașteptată a doi săni răsucți, părând cu totul ne la locul lor. Gâtul nu prea lung, iar părul de o culoare roșcată ca a tingirilor de aramă ridicat dela spate accentuează puternic trăsăturile și ele de altfel de ajuns săpate. Nas și bărbie voluntară, o gură mică și nefardată, în timp ce ochii dau impresia că ocupă întreaga față prin albul strălucitor al corneei. Fruntea fără a părea prea inteligentă, era trasată de câteva dungi care lăsaus impresia că fata gândește în timpul șber.

Distanța dintre imaginea formulată pe drum de mine și clișeu realității îmi provocă o surprindere violent trădată. Fata în costum alb printre sicriile ca niște lăzi în agonie dădeau impresia unui grotesc poem. M'am simțit prost din dublu motiv, având impresia că profanez pe o parte memoria unchiului mort și pe de altă parte mă simțeam stânjenit să cumpăr un sicriu dela o fată cu care probabil semănând fratelui puteai să vorbești de ultimele matchuri de tennis de ultimele romane poliștice sau Octav Dessila...

Nu mică mi-a fost surprinderea, de altfel puțin flatat când mărturisii că mă cunoaște — știa de relațiile mele de prietenie cu Dory și de articolele pe care le împrăștiam neglijent în ziarele locale. Ochii i se umezeau când vorbea și ca o dovadă a bunii creșteri se acoperea de o roșeață specifică provinciei noastre.

Îmi alesii sicriul, unul larg și încăpător cărula îl încercai moliciunile tapându-l cu palmele. Intr'adevăr era un culcuș ideal. Lumânările și celelalte chestiuni secundare le rezolvai cu mai puțină gravitate. Formalitățile fiind îndeplinite mă pregăteam să părăsesc prăvălia când Angelica îmi făcui neașteptata invitație: „Dacă vrei matale să ne faci plăcere vino Sâmbătă după masă pe la noi. Mai vin și alte fete, avem invitați și câțiva studenți... vom face o petrecere între noi!”. Văzându-mă privind fix sicriul ales de mine își dădu seama că poate făcuse o gafă. — „Mă lertați, uitasem tocmai eu care nu aveam acest drept să...” — „Nu-l nimic D-goară, bătrânul unchiu probabil că nu va avea nimic împotriva. Primesc invitația cu plăcere, pe care firea mea puțin sociabilă vrea s'o transforme Duminecă dimineața numai într'o plimbare în doi. Ochii care au cliptit o secundă mai repede mi-au dat răspunsul.

Duminecă dimineața albul impecabil al hainelor avea trasată o fină dungă neagră care îmi acceutua părul și bordura pleoapelor. Aveam întâlnire la capătul linii de tramvai, de unde orașul până acolo cu toate aspectele civilizației se transformă brusc într'o șosea prăfuită și miserabilă de țară. Mă aștepta cu o emoție pe care o ghiceam nerăbdătoare să se manifeste. Remarcai sigur de mine dela distanță că fata era drăguță. Mi-a fost destul să o iau de braț ca să simt cum îmi cedază toată prin porțiunea de piele pe care palma mea voită să fie cât mai caldă și protectoare o acoperea.

Mi-a povestit un rezumat al vieții ei și a lui Dory pe care-l lubea și tenea. Părinții — tatăl avocat — morți stupid în urma unui cutremur, care de altfel mai cauzase multe victime, de clasele de pension francez pe care le urmăse și apoi de nevoia întreținerii rezolvată prin magazinul lor actual de care îmi vorbea cu mândrie ca de o operă de seamă.

— Încotro mergem? — „Unde vrei!” — îmi răspunse cu o voce din care reșea strident că eram stăpânul acelei dimineți. Șoseaua duce șerpuită plină de un praț întunecat în afara orașului spre renumita regiune de viț din jurul lui. Inconștient pașii mei apucară pe o cărare care se pierdea undeva la dreapta și care tăia șoseaua principală într'un unghi de 90°. Sub o figură indiferentă o analizam pe Angelica. Într'o rochie de stofă sport care-i scootea cu grație în evidență veleitățile trupului, părul îi părea mai blond și mai greu de culoarea algeilor marine, ochii cu un iris de culoare azurie și încertă păreau un fel de camelioni care își schimbă culoarea când mai ștearsă, când mai violete nuanțată după impulsia primită din centrul nervoși pe care îi ghiceam foarte sensibili și puternic recepționabili.

Mă credea fericit pentru că scriu și cuvintele începură să țâșnească. Aflai că ea ca și toate fetele își frământa neliniștea

de pension pe folie virgine și rigide ale unui caet cu scoarțe roșii și masive de piele, adăugându-mi cu inocență că într'o zi mi-l va arăta. Discuția urmă trecând prin toate fazele până la acel punct când o prietenie izvorită prea de curând începe să trădeze altceva.

Poarta cea mare ne-a izbit pe amândoi la fel de surprinși. Ajunsesem în fața cimitirului. Pe obrazul Angelicai paliditatea înflorise gras. Mă simțeam la fel de prost. Porțile deschise larg ca două aripi imense păreau o invitație. Brusc cu mâinile împletite pășirăm oarecum ridicol de sfioși pe aleile presărate mărunț cu piatră ale cimitirului.

— Pe a doua alee la stânga sunt mormintele părinților mei — declară zâmbind alb. Peste câteva secunde despărțiți doar de cele câteva zăbrele ale grilajului verde, contemplam moartea reprezentată la suprafață doar printr'o cruce tăiată brutal și cubist din lemn castaniu, câteva coroane și flori crescute răzleț.

— Uite, deși crescui atât de mult printre obiectele de toaletă ale morții, totuși moartea, mai bine zis realitatea morții mă înspăimântă, așa zice că la contactul meu direct cu ea se trezește parca în mine toată durerea adusă de clienți în magazinul nostru.

Căutam să-i răspund cât mai degajat și cerebrat, să arăt că nu sunt cătuși de puțin emoționat, dar gâtjeul îmi era uscat.

— „Nu știu de ce de câte ori sunt într'un cimitir mi-se face foame. Când eram mic și părinții mă duceau la mormântul bunicii, într'un pachetel îmi aduceam totdeauna câte ceva de mâncare și niciodată foamea nu-mi era satisfăcută mai cu plăcere ca pe mormântul lor. Acum mă mulțumesc să consum câteva idei sau să recitez fraze melodramatice de ocazie”. Amândoi într'un gând părăsirăm cimitirul îndreptându-ne spre câmpul din apropiere care oferea priveliști noi și îndrăznețe prin contrastul gurilor însângerate de maci alături de albele corole ale romanșetelor. Căutați cu ochii un loc unde să ne putem așeza; undeva între două ridicături ale câmpului era un loc asemenea unui fotoliu răsturnat cu picioarele în sus și unde două persoane se pot așeza destul de incomod. Cu gesturi ascuțite tipice feminine se așeză ferindu-și rochia — și sprijinită în mâini își lăsă capul pe spate împingând bustul într'un semi-arc către cer. Dacă îmi treceam brațul pe sub talia ei puteam să o gust lung și să o cunosc toată. Nu am vorbit mult. De altfel în tot cursul prieteniei mele cu ea ne-am înțeles și dacă se poate spune am discutat mai mult tacit.

Picioarele în ciorapi de culoare fumurie ca toamna când plouă în gările de provincie erau întoarse și înodate în linii de o perfectă ațăfare. Pulpele ale căror linii se striveau în perspectivă tulburau și mai mult... Când am sărutat-o a fost aproape a mea, atât se abandonase de lacomă și fricoasă. Săniile erau netezi, reci și lucioși ca pielea de șarpe, iar vârfurile tari zgărâlau. Atunci... nu știu cum nu am înebunit... dar era adevărat! Corpul Angelicai respirat de aproape mirosea a cadavru. Un parfum greu de mosc, de coroane funebre lumânări și catafalo se degaja în corpul ei. Angelica mirosea a... pompe funebre! Câteva broboane de sudoare pe fruntea rece numărate în gând nu îmi traduceau bine dacă îmi era frică sau silă. Ea, care nu observase nimic sau se făcea că nu observase starea mea, cu sângele tras din obaz, se putea să fie și din cauza sărutului meu violent, se sculă: „Să mergem!”. Acestea au fost ultimele cuvinte pe care le-am schimbat cu Angelica în cursul săptămânii aceleia.

Luni dimineața în redacția ziarului unde lucram, un coleg mă anunță că eram chemat la telefon. Îi recunoscu imediat vocea. — „Dory a plecat pentru trei zile la București. Discară la 9 sunt singură. Te aștept. Te rog să nu întârzi!” și închise. Vocea îi sunase sigur dar se cunoștea emoția puternică de care se debarasase brusc în momentul convorbirei și care avea să o cuprindă din nou după acela.

După masă, Luni, aveam liber. Bala fierbinte îmi făcu puțin bine. O sticlă întreagă de colonie de a mamei servi la parfumarea mea îndelung — și apăsă. Alesii un rând de haine negre, o cămașă albă imaculată și cravată asortată, ceea ce făcu pe tata să mă întrebze la a cui înmormântare mă duceam. „La a mea tată”, fu răspunsul meu zâmbind spre scandalizarea lui. Pe la 6 cerul se întunecă brusc și o ploaie mărunț și deasă cădelniță peste acoperișurile orașului mulate în argint. Era o ploaie care avea să dureze. Vănd să glumesc cu mine singur luai din biblioteca tatei pe Baudelaire și Allan Poe. Atmosfera

era într'adevăr adecuată. La 9 și un afert pornii de acasă. În câteva minute ajunsei la prăvălie și apoi alături în gangul prin care se intra în locuința lor. Prin gang cu toată obscuritatea parcă de decor pașii siguri. Aveau o locuință apartament la primul etaj în bloc. Soner'a răsună de câteva ori după care nerăbdător împlineși ușa. Hallul care adăpostea diferite instrumente sportive îmi primii pardesiul și pălăria, după care pașii în biroul elegant al fratelui și apoi hotărât trăsese de ușa pe care o bănuiam de la dormitor.

Ea era într'o rochie lungă de casă încheiată cu nasturi albi de sus până jos.

Buzele pe care le bănuii mult mușcate de dinții ei albi erau mai roșii și mai umede. Ochii mei se obișnuiră greu cu lumina veilleusei care lumina albastru camera.

...Primul nasture trebuie să-l smulg căci se agățase în cheutoare, ceilalți merseră mai ușor. Dodesupt era goală. Corpul îi era așa după cum îl bănuiam: încordat mic și elastic cu bombasticități și svărlite. Culcată pe spate cu mâinile încleștate de plapomă albastră nu mai respira așteptând. Pulpile strănse se ofereau și mai mult căptușite de moliciuni. Mă aplecai peste ea parcă pentru o sfințire, mi se prinse de umeri și mă pregăteam să-i gust sălbatec sânii când în nări îmi reinvie straniu de oribila senzație. Răcnetul meu rupse tăcerea parcă s'ar fi spart brusc un geam. Angelica mirosea a cadavru. Aveam impresia că ceva în creierii mei plesnise ca un arc. Ploaia de afară mă cloacăni răcoritor pe frunte. Fugisem ca un laș. Angelica era prea tânără, ea stând atât de aproape de moarte aceasta să nu o boteze măcar cu parfumul ei.

Pălăria și pardesiul le găsi dimineața la redacție.

Le adusesse o femeie pe care o bănuii servitoarea ei. Peste o lună Angelica făcea nunta cu un locotenent de pompieri... și eu devenii unul din prietenii buni ai casei. Odată îmi aduse aminte de povestea de atunci și îmi ceru explicații: „Nu mă doreai? Ba da Angelica nu poți ști cât te doream, dar îți lipsea cadrul. Te-aș fi dorit, acum îmi dau seama, doar goală pe catifeaua neagră al unui storiu“.

Prometeu și Poetul

Erau alături amândoi.

Îi despărțea doar Valea — cea — Adâncă

Sus, singur, Prometeu.

Părea un munte răstignit de-o stâncă.

Și pieptul lui cu vulturi împrejur

Își desfăcea patetic către zei

Imense răni și suferinți divine.

Sperjur

Cu fruntea mândră, înaltă ca bazaltul

Sfida Olimpul cel de-azur

Și nici un plâns nu-i brăzda obrazul.

Alături jos, pe un platou modest

Poetul sta legat de stâlp și gol.

În jurul lui, copiii râdeau de el

Și se mirau.

FLORIAN NICOLAU

Trecu mai bine de un an și jumătate de când criticul și scriitorul E. Lovinescu s'a suib din lut în tărâmurile eternității — și spiritul lui dăinuie prezent și viu printre noi. Nu atât prin operele de critică — de mult epuizate — cât prin opera memorialistică, scrisă în febra și tensiunea din ultimii ani, când fervoarei creației precipitate îi corespundea o lentă măcinare și surpare fizică.

Și E. Lovinescu s'a stins așa cum a viețuit: la masa de lucru, în funcția sarcedoțului critic, devenit jertfă de sine, virtute pe care o exercitase în cele patru și mai bine decenii de apostolat benevol în slujba culturii și literaturii românești.

Palpită în producția aceasta din urmă atâta risipă de viață, încât simți că actul creației la dânsul nu era numai activist ci și vital în sensul major al cuvântului.

Alții își trăesc viața în stradă, în alcov, la bara justiției, pe stadion sau în vârtejul luptelor politice; E. Lovinescu viețuia cu intensitate în scris și poate de aceea fiecare slovă din câte a așternut pe hârtie în anii premergători lungii sale boli și chiar mai înainte, freamătă de o augustă, molipsitoare vitalitate, de parcă s'au întretesut în pagini odată cu grafia penitei, și componentele globulelor roșii ale propriului său sânge.

Fie că e vorba de „Mălorescu și contemporanii lui“ — Alecsandri, Eminescu și Xenopol, — fie că e vorba de „Mălorescu și posteritatea lui critică“ — Mihalache Dragomirescu, Bogdan-Duică, Duiliu Zamfirescu, N. Iorga, etc. — intrerândurile portretelor însele vibrează de particule din viață iradiantă a sufletului criticului și omului Lovinescu, într'atât omul își trăia scrisul. De aceea parcurgându-l ai senzația, simțământul de participare caldă, cetind de pildă desenul profilului rece al lui I. G. Duca din „Antologia scriitorilor ocazionali“ sau portretul în tuș vărtos făcut lui N. Disescu, prezentat ca un ins venal, în jurul căruia misunau frivolitatea și descompunerea laolaltă cu egoismul și dezordinea, — din același volum; ot astfel cum simți același lucru la lectura adnotațiilor făcute literaturii ocazionale a lui A. D. Xenopol sau la sublinierea influenței pontifului criticei române, Mălorescu, asupra urmașilor săi, critici.

Or'unde și pretutindeni slovele sunt filigranate de nervurile fine ale minții, ale nervilor, ale inimii lui Lovinescu — ce în fata hârtiei își deschidea porțile, altminteri închise — încât le citești cu o continuă participare, până reușesc să-ți umple mințea și să te însufletească.

Se relevă tot structura de umanist a lui E. Lovinescu, dar totodată și iradialia vieții netrăite decât în fața colii albe. Așa se explică poate, cum o bună, o mare parte din activitatea sa critică e ocupată de memorialistică, începând cu primele trei volume de „Memorii“, continuând în „Aqua forte“, filon care se întinde până la ultimele pagini de prezentare a membrilor „Junimei“ din ciclul de „Studii junimiste“ și în „Scriitorii ocazionali“.

Și ca să adauge complementul vieții, însăși boala și-a luat sarcina să-și lase amprenta în cărțile lui din ultimii ani. Volumul „Mălorescu și contemporanii lui“ are la urmă această post-fată: „ca și T. Mălorescu și posteritatea lui critică, volumul acesta trebuia sfârșit cu un Apendice al numelor proprii. Trebuind să intru într'o clinică, nu mi-am putut impinge forțele decât până la facerea corecturilor. Interrupția pendent“. În același trimestru, criticul însemna aste două dedicații: „poetului Camil Baltazar, cu vechea mea prețuire, din mijlocul suferintelor mele, acest nou mesaj“ și „Prietenului poet Baltazar. Îi ofer această ultimă carte a mea cu vechi sentimente“ — în care se simte la fel de vibrant omul trăind de astădată real, pe propria-i piele, ceea ce altădată trăise pe hârtie.

S'ar crede că scriind „ultima mea carte“, Lovinescu își bănuia sfârșitul. Nicidecum. Ultimul său volum din ciclul junimist, adică cel de al II-lea din „T. Mălorescu și contemporanii lui“, are prefata datată Septembrie 1943. Criticul a murit în Iulie și editorul a păstrat prefata exactă, până și ante-datarea, Sept. 943, ea mărtu-

E. LOVINESCU

—Omul și opera—

de CAMIL BALTAZAR

risind că E. Lovinescu avea încredere în viață și, cum scrie Pompiliu Constantinescu: „criticul socotea că forțele lui intelectuale erau atât de vii, încât nu și-a putut închipui să nu-și ducă la bun sfârșit ciclul junimist”. Forța asta intelectuală însuflețea hârtia și pe cititor...

Acum că E. Lovinescu nu mai este, putem mărturisii că odată cu moartea lui, dispărea unul din exemplarele umane unice, neînlocuibile din țara noastră.

Apartinând generației postmalareșciene, care a dat oamenii de elită în toate domeniile de activitate ale spiritului, criticul și scriitorul pe care îl comemorăm, intrunea, în plămada personalității sale, virtuțile de integritate, demnitate și independență care l-au investit cu autoritatea morală necesară unui critic și îndrumător de generații. Și această din urmă funcțiune a împlinit-o din plin și cu prestigiu.

Numai cei ce s'au împărtășit din merindea minții și sufletului acestui mare și cinstit camarad de breaslă și au simțit de atâtea ori ochii săi calzi și înțelegători atințiți asupra carierei și creației lor, își pot da seama ce pierdere ireparabilă a constituit moartea lui. Și nu au fost puțini aceștia, prin casa pontifului criticii contemporane perindându-se, în ultimii 30 de ani, fauna omenească cea mai compozită. De felurite vârste, începători sau oameni încărunțiți; recrutați din clasele sociale cele mai variate: magistrați, ofițeri, doctori, ingineri, învățători, oameni politici, profesioniști de tot felul, coconet și copilăret, într'un cuvânt, exponenți din toate straturile și tagmele... Și la ușa ambasadurii literelor, a răbduriiului îndrumător și dascăl au bătut — cred — mai mulți solicitanți la literatură decât bat în trei decenii la ușa unui ministru și, — cu sau fără vocație, — simpli traisti în băț și vânturători de vorbe sau scriitori adevărați, ei găseau în casa criticului aceleași mâni primitoare și același amfizion afabili.

Cu prilejul morții pretimpurii a fecundului și popularului critic, în fața sicriului deschis, — tăcând resentimentele — confrății au recunoscut însușirile și mai ales virtuțile acestui armonios exemplar de artist, fiecare dintre panegiristi întrecându-se să releve o altă față a complexei sale personalități. Dar nu s'a stăruit asupra laturii sociale și activității sale.

S'a vorbit de râvna de benedictin cu care a zăbovit zi de zi neîntrerupt 40 de ani la birou, fiind un neistoric și meticulos muncitor intelectual, ce mai bine de jumătate din timpul său și l-a consacrat primirii, audierii, lecturii și sprjinirii scriitorilor, fie că erau amatori, începători sau autori cu reputație; că acțiunea lui mergea dela citirea cu răbdare a unui manuscris de multe ori de câteva ori, — întrucât te oprea să-ți ceară lămuriri, să-ți sugereze îndreptările necesare — pentru ca asistența lui să se facă simțită prin recomandarea unui editor sau prin scrierea unui articol, ce desvăluia publicului cititor ivirea unui nou talent.

Adeseaori truda și pierderea de timp erau răsplătite; de cele mai multe ori ele însemnau o pierdere zadarnică de timp, furat indeletnicirilor cu caracter mai serios, așa dar, era un sacrificiu consimțit benevol!

De câte ori îl zăream pe bonomul cu părul argintiu, proptit cu un deget de frunte și ascultând ceasuri întregi nemșcat lectura unui roman sau a unei piese interminabile, nu încetam să-l admir răbdarea și tenacitatea.

Aceasta era însă râvna, truda de suprafață, exterioră. Dar un fapt pentru care va rămâne neșters în amintirea generației de azi este că, atunci când primea să-ți lubească scrisul, când descoperea în manuscrisul adus în granul nevăzut al vocației, dobândeai dela sufletul și pana lui emulație, încurajare și indemn

la lucru. Se știe azi, fiindcă-s pe buzele tuturor numele unei întregi pleiade de scriitori cari, dela începuturile lor până la reușită, s'au înfruptat, s'au adăpat din prisosul acesta de suflet și înțelegere, din această prețuire creatoare, expresia cea mai pregnantă a unui om despre care se spunea că nu iubește, că n'a iubit!...

Dar ce alta decât iubire și iubire activă, obiectivă a fost îmbrățișarea atâtor scriitori — pe cari ca oameni de multe ori nu putea să-i sufere, — susținerea lor, intervenția binefăcătoare în procesul creației lor, creându-le un climat prielnic desvoltării? Susținere ce devenea mai stăruitoare atunci când aceștia erau contestați sau negați, care mergea până la ridicarea lor pe scut, în văzul tuturor, pentru că insul demn din critic avea curajul opiniei sale critice și nu șvăla să afirme acest curaj. Odată îmbrățișat, scriitorul nu mai era părăsit, indiferent de rasa sau clasa căreia îi aparținea — în magistratura criticului dominând principiul estetic și nu cel etnic.

S'a spus că Lovinescu ținea să albă cenaclu și că avea un spirit de cenaclu; de cenaclu — dar nu spirit de gașcă!... Depe urma participării la cenaclul lovinescian nu s'a procopsit nimeni și nici pomenitele cafele sau otaiuri n'au existat vreodată în realitate. Iar în ce privește spiritul de cenaclu, el nu se observa, întrucât aveai deplina libertate a exprimării opiniei critice, — criticul chiar indemnându-te să și-o spui deschis, după lectura făcută. Și critica bucății citite se făcea fără sfială și menajamente în prezența autorului scrierii în cauză; și n'au fost puțini acei ce leșeau ciufuliți și serios scârmânați din această înfruntare, uneori chiar făcută de critic în persoană.

Datorită curajului său de a impune scriitori cari nu aveau decât însușirea de a fi creatori și nimic altceva, omul de nobleță și de atitudine rectilină a trebuit să se despartă de vechi prieteni, și și-a făcut dușmanii, și-a cretat inimizități — cari l-au costat chiar înfrângeri în viață, ca eșecul, atunci când l'a pus candidatura la premiul Național, alegerea la Academie și alte câteva înfrângeri. Dar demnitatea, integritatea și armonioasele fapte a acestui senior, nu-l păsa de rumoarea pietei literare, a gaztelor sau a biserițelurilor.

M'am întrebat adeseori cum se explica devotamentul asta față de scriitori și prieteșugul a 23 de ani cu distinsul boer moldovean, m'a făcut să pricep că — fiind el însuși un creator, vedea în fiecare om ce îl vizita cu un manuscris, — un creator și îl respecta ca atare. Aici creatorul ce dubla pe critic, l-a depășit pe critic.

Cred că numai la distanțe de secole, traectoria evoluției e ruptă de o apariție ca omul despre care scriu; e ceace se numește în istoria civilizației geniu, iar în biologie o mutație.

Poate că insul ce intrunea în făptura lui pământescă, un umanist, un critic sagace, completat de un creator literar care și-a sporit capitalul de exeget al scrierilor altora cu universul experiențelor proprii, fiind și un remarcabil romancier, — a ofensat prin perfecțiunea atitudinii sale în viață. Astfel se explică cum în jurul lui a plutit cea atmosferă de ranchiună și răzbunare, atât de străină firii lui.

Dar poate tocmai pentru că a depășit, prin armoniozitatea lui, condiția om, zeii nu au ascultat ruga, de atâtea ori adresată lor, în ultimul timp, de cei mulți ce îl lubeau și stăteau, — și nu l-au dăruit încă vre câteva decenii de viață, spre a-și putea completa și desăvârși opera; încât criticul cu suflet liric, — lăsând vorba ca la încinerarea lui să i se cânte „Eroica”, s'a stins cu zile și creația lui a fost frântă de o moarte timpurie. Dar a murit eroic pe câmpul de luptă al scriitorului, — combatant și apostol.

DANTE UGOLINO

Urmând poteca, mai văzui din fugă
doi degerați, chințiți pe-o curmătură,
și-un cap șezând pe altul, ca o glugă.

Cum ducе pânea cel fiământ la gură,
în dinți pe celalt cel de sus îl luase
de-a capului cu gātu 'ncheietură,

și cum turbat lui Menaltp îi roase
odinoară tâmplele Tideu,
mușca 'n acele resturi săngeroase.

— Tu, ce vădești prin semn atât de greu
ce ură blestemată te străbate,
să-mi spui de ce, i-am zis atunci; și eu,

de-l vei pari pe acesta cu dreptate,
voi spune lumii, când voi înțelege
ce nume porți, și dânsul ce păcate,

de n'o vrea cerul limba să mi-o lege.

Lăsând mișelul cina lui spurcată,
în părul țestei ce ținea 'nainte
alene-și șterse gura 'nsângerată

zicând: — Străine, tu-mi aduci aminte
nestinsa jale care mă rodea
gândită, nu și spusă prin cuvinte.

Dar de va crește prin povestea mea
ocara-acestui pe tot pământul,
plângând și povestind mă vei vedea.

Eu nu știu cine ești, cum nu știu vântul
ce te-a adus la noi, dar Florentin
imi pari a fi când îți ascult cuvântul.

Vei ști că-am fost un conte, Ugolin,
iar el e-archiepiscopul Ruggieri;
vezi dar de ce-i sunt astfel de vecin.

Cum din pricina urii lui și-a fierii
cu vorbe dulci de pace m'a 'nșelat
prinzându-mă, o știi, și-o lasă tăcerii.

Dar ceace tu nu vei fi aflat,
ce crudă moarte-a vrut adică-a-mi face,
ascultă, și vei ști de-i vinovat.

Pe-o 'ngustă gaură 'ntr' acea găoace
ce-a Foamei de la mine fu numită
și 'n care astăzi altul poate zace,

de multe luni o rază prizărită
mi se ițea, când vise 'n spaima lor
mi-au desvelit grozava mea ursită.

Văzui pe-acesta domn și 'nvățător
gonind un lup cu pui pe-acel munte
ce stă 'ntre Lucca și Pisani pripor.

Având cățele aprige și crunte,
Gualandi și Sismondi, și odată
cu ei Lanfranchi alergau în frunte.

Puțin fugiră lup și pui, căci iată
că-i văd căzând, și fiecare căine
în dinți îi ia și-i sfărtecă pe dată.

Când m'am trezit, nainte de-a fi mâine,
copiii mei și cel de-aceiași sânge
plângeau prin somn, cătând cu gura pâine.

Ce crudă inimă-ai, de nu se strânge
gândind la spaima ce mă 'nfiorase;
și de nu plângi acuma, când vei plânge?

Se deșteptară-apoi. Se-apropiase
și ceasu 'n care ne-avârleau mîncare,
dar visu 'n toți o teamă ne lăsase.

Simți că 'ncuie ușa grea prin care
urcau în turnul groaznic, și cătai
copiilor în ochi, fără mișcare.

Așa 'mpietriți, că nici nu lăcrimai;
dar ei plângeau; și Anselmuccio-al meu
imi spuse: — Tată, cum te uști! Ce ai?

N'am vrut să plâng, și 'n ziua-aceea eu,
ca și 'n întreaga noapte următoare,
pân' la lumină, am tăcut mereu.

În zori intrând o rază 'n închisoare,
văzui cum chipul meu indurerat
pe patru fețe oglindit mi-ăpare,

și 'n pumni atunci de groază mi-am mușcat;
iar ei crezând că foamea-mi dete cale
să fac așa, pe dată s'au sculat.

Spunând: — Avea-vom mai puțină jale
mâncate de tine. Tu ne-ai dăruit
aceste biete trupuri, tu deci ia-le!

Să nu-l mai chinuesc, m'am potolit,
și-atunci și-a doua zi șezurăm muți.
Ah, crud pământ, cum nu ne-ai înghițit?

A patra zi ne-aflam la fel tăcuți,
când Gaddo jos căzu, și vorba lui
din urmă fost-a: — Tată, nu-mi ajuți?

Apoi muri. Și cum te văd, văzui
cum cad toți trei, pe rând, fără 'ncetare,
a cincea zi, și-a șasea, și 'ncepui.

Orbit a-l pipăi pe fiecare,
și două zile i-am chemat într'una;
dar foamea decât jalea fu mai tare.

ALEXANDRU CIORANESCU

MENTIUNI • CRITICE

Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu: Istoria literaturii române moderne, I, Casa Școalelor, 1944

de PERPESSICIUS

III.

Exemplul la care ne oprisem, în intenția de a obține, dacă nu absolvirea, cel puțin o atenuare a crimei de lèse-wagnerism, nu care d. Șerban Cioculescu încărcase conștiința inocentului cronicar muzical Nicolae Filimon, ilustrează necesitatea acelui punct de vedere relativist, de care istoricul literar, atent la veacuri și circumstanțe, nu trebuie să se ferească. Imi amintesc de rezervele, cu care glosam, nu de mult, severitatea unuia dascăl de literatură, pentru care nimic din stihurile lui Enăchită Văcărescu, nici chiar moliftele adresate Fecioarei Maria, pentru soția năvarnică, nu afla vreo brumă de îndurare. „Enăchită Văcărescu, scriam cu acei prilej, nu poate fi judecat cu moderne unități de măsură. El se cuvine așezat în timpul său și judecat în raport cu starea poeziei și cu puterea de expresie a limbii românești din epoca aceea. Poate că există un farmec al stihului arhaic, ce cucereste cu chiar diformitatea lui, poate că există o frumusețe inexpertă și fragmentară, nesigură dar eroică, năzuind să dea la o parte negura și impedimentele etc. etc.“. Dar intențiile acestea, dezinteresate, precum se poate bănui, de bérengerism literar, ca să zicem așa, n'au fost de fel apreciate, dacă e să judecăm după semnul de mirare (sau poate de întrebare), ce ne aplica, în punctul nevralgic, unul din binevoitorii comentatori ai rândurilor aceluia. Studiul d-lui Vladimir Streinu, intitulat „Esthetismul“, ne întărește în convingerea că, departe de a constitui o renegare a canoanelor critice, relativismul, grație lentilelor mai puțin rigide și mănuit cu prudență, favorizează cunoașterea literaturii, nu numai în realizările ei de prim plan, dar și în ceea ce d. Tudor Vianu numește „ambianța“ unei epoci, la care participă deopotrivă „aderenții“, „aliații“ și „adversarii“. Ocupându-se de un bun număr de scriitori, cărora obișnuit li se spune minori sau, cu o imagine franceză, de al doilea raft, de bibliotecă bine înțeles, excluși prin felurile și succesele selecțiilor ale Junimei, dela beneficiile gloriei, d. Vladimir Streinu constată, cu stabilitate, că pe deoparte scriitorii aceștia

(Bolliac, Stamatii, Sihleanu, Baronzii și alții) n'au fost nedreptățiți de Maiorescu, de vreme ce număratoarea lui nu era de ordin istoric, și că cei care s'au gândit să-i abilitzeze, după aceea, în loc să se reclame dela criteriile istoriei literare i-au judecat în critici. De unde, de bună seamă, acele excese inevitabile la care este expusă justiția populară și postumă, de orice fel. În fond, cum atât de just și de plastic, o spune D-sa, ei nu pot fi nesocotiți, pentru că „dacă este adevărat că nicio operă de valoare artistică exemplară nu se va lega de numele lor, nici chiar după ce li se va fi făcut dreptate, e tot atât de adevărat că ei aspiră în comun către un același ideal de poezie, participă la frământarea spirituală a vremii, se străduiesc cu toții, imbulzindu-se să susțină pe umerii statuia poetului „reprezentativ, poetul care să exprime pentru eternitate năzuințele epocii, dar care întârzie să apară“. Această comunitate, estetizantă, de un alt spirit decât aceea a Junimei, pe care d. Tudor Vianu o studiază atât în caracterele ei de grup cât și în marile ei personalități, d. Vladimir Streinu o urmărește în câțiva din exponenții ei mai înzestrați, înainte de a se opri, într-o cercetare minuțioasă, curmată, din nefericire, înainte de vreme, la „Statua poetului reprezentativ“, pre cât de singular pre atât de strălucitor, Alexandru Macedonski. Un romanticism social, mărunț, de respectabile intenții dar frănat dela sursă, viziuni macabre, mult exotism, cu stângăcie aplicat de atâtea ori (ca la Bolintineanu, de pildă, în încărcatele jurnale de modă, orientală), un ingenios și stăruitor poliritmism, care va culmina în revoluționare inovații versilbriste la Macedonski și, tară congenitală, comună tuturor (minus, evident, Macedonski), ceea ce d. Vladimir Streinu numește „nesusținerea originalității“, la fiecare dintr'înșii, cu alte cuvinte, inegalitate și scurt suflu liric — iată caracterele, de epocă, ale comunității estetizante, prezentată în capitolul „sensuri lirice acoperite“ și care s'ar putea completa cu rândurile, dela 1899, ale redactorului de atunci al *Liberatorului*; Stephan Petică: „...Esthetismul nu mai e un cuvânt; esthetismul

e o putere. El e o măreață școală de emoțiuni, unde se învață a iubi lucrurile prețioase, a dori ceea ce nu s'a văzut încă și a înțelege pasiunea pentru ce e nou“ (pg. 369). Examinarea acestor note la un Bolliac, Stamatii, Depărățeanu, Sihleanu, Bolintineanu, Baronzii, Alecsandri chiar dinainte de 1860, constituie una din cele mai sagace treceri în revistă, dar spre regretul nostru nu ne putem opri la nici una din atât de fericitele formule ale d-lui Vladimir Streinu, când surprinde pe Constantin Stamatii „manfretizând“, când despoale galicismele și iberismele acelui „roșioresan (din Rușii de Vede, adică) și franțozit“ Alexandru Depărățeanu, când descoperă „metronomismul“ incurabil al versurilor lui Bolintineanu și când se oprește, cu justificată atenție, la figura cea mai interesantă, poate, a lui G. Baronzii și la „amestecul de dantesc și vizibil din această intuiție a anarhiei istorice“, a poemei întrutotul remarcabilă, „Vislune“, dela 1853 (Părea că bunul nostru Saturn — Ședea alene pe vechiu-i turn etc.). Și același regret pentru tot ceea ce înseamnă (și nu putem consemna) capitolul monografic, întâie analiză competentă, a *Literaturii* sau portretul de vastă complexitate sufletească al lui Alexandru Macedonski. Dela studiile biografice și psihologice ale lui Tudor Vianu, pasionatul editor al operei lui Macedonski, poetul „Noptilor“ și „Umbrei de dincolo de Styx“ nu s'a reflectat într-o oglindă, mai pură și mai devotă, ca aceasta.

Studiul d-lui Tudor Vianu este intitulat „Junimea“ și el reprezintă, atât ca întindere (179 pagini din cele 381 ale volumului), cât și ca esență, nu numai întâia dar și singura cercetare intensivă consacrată istoricului și operei celebrei societăți ieșene. Cât de adânc merge acest studiu și câte lumini noui aduce, într'un domeniu, invadat de anecdotic și superficialitate, numai un examen, de înrudită intenție, ar putea arăta cum se cuvine. Evident, nu e cazul nostru. De aceea, amintind numai, câte ceva din schema acestui vast studiu monografic, ne vom opri la acele capitole, în care d-l Tudor Vianu a rectificat inveterate opinii curente sau a pus concluzii la capătul unor lungi debateri analitice. Studiul d-sale înfățișează, dintru întâia, Junimea, ca o grupare, pornită din aceleași aspirații, cu o viață spirituală unitară, ale cărei felurite aspecte (spiritul filosofic, spiritul oratoric, spiritul clasic și academic, ironia și spiritul critic) sunt cu atenție și cu virtuozitate discriminate și ținute, rând pe rând, în lentila măritoare. Urmează, după aceea, marea capitol al „intemeietorilor“ Junimei, Carp, Iacob Negruzzi, T. Rosetti, Vasile Pogor și în deosebi Titu Maiorescu. Amii din urmă au cunoscut o bogată literatură maioresciană, în inima căreia, de bună seamă, se situează însăși literatura sa autobiografică, consem-

nată în corespondența, tot mai intim desvăluită și în jurnalul „Insemnărilor zilnice”. Marea monografie, în două volume, din anul centenarului nașterii lui Maiorescu, ce i-a închinat E. Lovinescu, nu subestimează, chiar d'impotrivă, toate aceste materiale și paginile de exegeză sau portretistică sunt la înălțimea atât a subiectului cât și a comentatorului. Portretul concludiv, cu luminile lui de apoteoză răsfrântă asupra „îndrumătorului”, se poate număra printre cele mai generoase din câte a inspirat personalitatea uriașă a Criticului, cu toate că nu odată în decursul compactei monografii nenumărate sunt umbrele alternate. Nimic din aceste rezerve, oricum de suprafață, la d-l Tudor Vianu și nimic din tonul apologetic pe care-l împrumută, poate și din pricina caracterului ei omagial, monografia lui E. Lovinescu, la răstimpuri. Reținând, în alcătuirea pensulei sale portretiste, acele culori sau nuanțe, oarecum protocolare, ca de pildă, formalismul și virtuozitatea, propriu retoricilor maioresciene și care s'au transmis mai tuturor ucenicilor săi junimiști, ssau pe cele tranzitorii, precum atitudinile democratice și laicismul gândirii lui literare, d-l Tudor Vianu se oprește îndelung la una din problemele cele mai dificile ale cunoașterii maioresciene, actualizată deosebi în anul centenarului, formulată și în monografia Lovinescu, acele anume după care Maiorescu nu ar fi clădit un sistem filosofic. Urmărind activitatea lui Maiorescu în diversele ei planuri, al problemelor de limbă, de literatură și de cultură, d-l Tudor Vianu ajunge la încheierea că „există în scrierile sale polemice și practice o conexiune sistematică de gânduri” pe care „numai critica noastră a întârziat s'o extragă” și că sigiliul ei repetat stă tocmai în „caracterul aplicativ” al gândirii lui, în afinitatea pentru „concret”. Critica lui literară, în schimb, nu părește poziția filosofică, nici o secundă, aplicațiile ei fiind raportate la unitatea de măsură absolută, a unui „concept al frumosului de origine kantiană” și în consecvența aceasta se cuvine căutată atât izbândă cât și puterea ei terapeutică, sau cu termenii înșiși ai d-lui Vianu: „Dar tocmai pentru că în judecățile sale asupra trecutului și asupra contemporanilor, Maiorescu n'a dovedit simțul istoric al relativității valorilor, critică sa a putut să se exercite cu acea severitate justă și salubă în care expira entuziasmul convențional al vremii și toleranța reciprocă în mediocritate” (pag. 196). Trec peste acele incursiuni în care se rețușează legenda totală obediende față de filosofia lui Vischer sau în care sunt identificate, la Maiorescu, rudimentele unei ideologii pre-semănătoriste sau prepoporaniste și mă opresc la frichelearea magistralului portret, ale cărui conture de efigie se cuvin, cu osebire, popularizate: „Este, scrie d-sa, un caracter romanic, în toată firea lui Maiorescu, împreună cu slaba lui ap-

titudine metafizică, intensă dezvoltare pe care o dobândește virtutea lui pregnantă, organizatoare, legiferantă. Maiorescu este un legiutor. Mai mult generații au recunoscut în opera lui pactul fundamental al culturii noastre intelectuale. Această însușire alcătuește și resortul principal al marelui sale arte scriitoricești. Cugetările sale dobândesc totdeauna forma paternă a inscripției sau a textului de lege, atât de puțin ne putem sustrage evidenței lor constrângătoare, înțelesului lor deplin cristalizat, eliminând orice aproximație, orice umbră sugestivă. Ca la toți marii scriitori români, lucrarea seculară a limbii se concentrează și la ei într'un mare salt înainte, încât darul unui singur om pare și de data aceasta a înlocui opera înceată a mai multor generații. Nimeni nu scrisese ca Maiorescu mai înainte și puțin l-au egalat în vigoare, concizie și proprietate exprimării mai târziu. Nu este deci exagerat a spune că în domeniul său propriu, lucrarea la care a supus graul nostru nu a fost cu nimic mai prejos de aceea a lui Eminescu” (pag. 209—210).

Citat cam lung poate, de fel gratuit însă, din care cititorul poate deduce nu numai arta caracterizărilor d-lui Tudor Vianu, dar și bănuie felul în care vor fi prezentate „teoreticienii” dela Junimea, un Xenopol, Panu, Conta, Lambrior sau „marii creatori”: Eminescu, Carageale, Creangă și Slavici. Și felul acesta este pe atât de remarcabil pe cât de esențial. Cum trebuie să ne limităm, să spunem, că și pentru capitolul Maiorescu, că, deși în urma unei literaturi mai bogate, ce va fi înflorit cândva în marginea și din pretextul unei opere, pe care înșiși studiile d-sale au sporit-o, într'o măsură nebanuită, substanțialul capitol închinat lui Eminescu rămâne unul din cele mai frumoase și mai comprehensive. Pagina (279) în care d. Tudor Vianu lămurește adâncă semnificația a pădurii în lirica lui Eminescu, rândurile (275—276) ce destăinuiesc „miracolul” limbei eminesciene, „în acelaș timp nouă și proaspătă”, pentru dobândirea căreia

„i-a fost deajuns (poetul) să se așeze în curentul limbii (românești) și să-și înalte pânzele în direcția în care sufla duhul ei” sau cele despre caracterul muzical al poeziei lui s'ar cuveni, fără modestie, extrase și ridicate la rangul de frumoase adevăruri, perpetuu valabile, cum se poate bănuie din reproducerea următoarelor: „...Eminescu ne vorbește însă cu glasul adâncimii. Sentimentele sale ne grăiesc apoi direct, în felul în care o face muzica, prin tiranică sugestie nemijlocită. Putem spune apoi că Eminescu este cel dintâi și a răma cel mai de seamă poet muzician al literaturii românești. De aceea principala lui contribuție nu trebuie căutată atât în tezaurul de idei și sentimente pe care a izbutit să le exprime, cât în armonia proprie cântecului său. Impresia care stăruie în noi după lectura poeziilor sale, chiar atunci când niciuna din ideile sau imaginile lui nu mai este obiectul unei reprezentări clare, este o impresie muzicală. Ne gândim la Eminescu așa cum cugetăm la Schumann sau Chopin. Amintirea lui stăruie în noi ca aceea a unei răzlete fraze muzicale, în care s'a adunat toată puterea cântecului unui mare compozitor. Muzica eminesciană este expresia unui torent de forțe lăuntrice, care a rupt zăgăzurile și ne târăște. De aceea nu este nevoie să ne deschidem poeziei eminesciene, s'o cântăm, să încercăm a ne adapta ei, așa cum este cazul pentru atâți poeți, al căror farmec se ascunde și trebuie descoperit. Seducția eminesciană este tiranică și indiscutabilă. Cititorul eminescian are impresia că nu se poate sustrage farmecului care îl învinge. Poetul lucrează asupra lui cu puterile unui magician” (pag. 278—279).

Cam așa se prezintă, într'o necompletă și abia schițată prezentare, Istoria literaturii române moderne a d-lor Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și Tudor Vianu, rod al unor temperamente scriitoricești, strălucitor verificate, și al unor colaborări armonioase, dela care avem dreptul să așteptăm cel puțin continuarea și împlinirea acestui început.

Cronica filmului

CAPITOL: „VIVA VILLA”

Nu chiar „cel mai mare eveniment al stagiunii”, cum pretinde direcțiunea cinematografului Capitol, — în tot cazul un film în care Wallace Beery izbuteste o desăvârșită creație în rolul revoluționarului mexican Pancho Villa.

Acțiunea are un ritm și o desfășurare epică de un covârșitor realism, ca de altfel majoritatea filmelor americane cu desfășurări de masă, realizate de casa Metro Goldwin Mayer.

Aspra și totuși blândă figură a lui

Villa, luptătorul neînfricat pentru dreapta cauză a țării sale, își află în Wallace Beery interpretul ideal. Istoriceste, filmul trăiește doar prin el. Fantezia sa dramatică nesilită, posibilitățile sale de adaptare și transfigurare, au dat figurii revoluționarului mexican o notă de dârză umanitate care cu greu se poate uita.

Rare sunt producțiunile ultimilor ani, în care elementul istoric, atmosfera câmpului de luptă, folosirea de grupuri și arta fotografică să fie cu atâtă măiestrie slujite.

În concluzie: un film care face săli pline și pe care-l recomandăm cu toată căldura, fără teama că vom fi contraziși.

LIVIU BRATOLOVEANU

STILURILE ȘI CĂUTĂRILE SCULPTURII d-lui C. MEDREA

de PETRU COMARNESCU

În școlile Școlii de Arhitectură, sculptorul Corneliu Medrea și-a înfățișat o bună parte din opera sa, cu toate etapele, preocupările și realizările unei cariere, începută la sfârșitul celuiilalt război mondial. Pentru cunoașterea integrală a personalității sculptorului ardelean, născut în județul Sibiu, în 1889 și format la Budapesta, în Germania și la București, unde s'a stabilit în 1914, expunând la „Tinerimea Artistică” și fundând mai târziu, împreună cu alții, „Arta Română”, recenta expoziție a fost hotărâtoare. Ne-am putut da mai lesne seama ce-a rămas valabil dintr'o susținută activitate de trezeci de ani, ce-a izbutit și ce n'a izbutit artistul în ceea ce și-a propus, precum și multul sau puținul pe care condițiile sociale dela noi i l-au îngăduit, față de ceea ce ar fi putut face în alte condiții, în alte vremuri și în alte părți.

Privind numeroasele lucrări destul de inghesuite, cu toată largimea celor două săli festive, reiese limpede că pe d. Medrea l-au preocupat mai cu seamă portretul, compozițiile mai intime și mai restrânse ca proporții și, în fine, compozițiile monumentale. Iar în fiecare din aceste trei specii sculpturale, nu odată d-sa și-a variat stilul și viziunea, căutând diferite modalități de expresie, efortându-se să înnoiască sau să re-interpreteze unele stiluri și să se adapteze cerințelor și condițiilor moderne.

În grelele condițiuni dela noi, unde oficialitatea nu a avut mai niciodată pasiunea pentru artă și poate nici fondurile necesare pentru a împodobi cum se cuvine piețele orașelor, parcurile și stațiunile, cu statui și monumente de adevărată artă, necomandând artiștilor lucrări mari, care să-i pună la adăpost de nevoi și expediente — profesorul dela Academia de Arte Frumoase din București s'a dovedit un spirit laborios și un muncitor aprig. D. Corneliu Medrea a crezut în arta sa și a dat lupta cu mediul nostru, puțin prielnic înțelegerii și cultului pentru arta plastică, spre deosebire de alte arte, care ca poezia, epica, teatrul se bucură de alt prestigiu și de altă încurajare.

Ca portretist, d. Medrea a avut buna idee de a fixa în piatră sau bronz chipurile multora dintre artiștii români, care deci, datorită d-sale, vor fi păstrați viitorimii. Chipul blând și obsedat de viziuni al pictorului G. Petrașcu; trăsăturile energice și mai dure ale pictorului C. Răssu; ținuta mândră și impunătoare a regretatului Teodorescu-Sion; capul robust și calm al pictorului M. Bunesco se înscriu alături de portretul lui St. O. Iosif, ridicat la Brașov.

Toate aceste portrete merg spre un realism nobil, cu destulă pătrundere psihologică și ținută expresivă. Beethoven și Barbu Delavrancea, ultimul în monumentul dela Soseaua Kiseleff, în fața Bufetului, sunt tratați pe urmele lui Rodin, capetele lor fiind văzute în sufletindu-se din mari blocuri de piatră, cu frunți frământate de gânduri profunde și cu viziuni dramatice — aplecați către ei înșiși, firi posedate și

generoase, totodată, pe care modelajul sensibil al părului, al frunții aplecate, al obrazilor trași și supși de suferință și ideal îl reliefează puternic, lăsând restul netratat. Michelangelo e văzut mai dramatic încă, monumentalizat în stilul Renașterii și mai ales al lui Meștronic: frunte mare și puternică; privire interiorizată și drăcește chinuită; barbă răsucită. În totul, un demiurg plin de forță.

Dar, dintre toate chipurile lucrute de d. Medrea, socotim pe acela al lui Eminescu cel mai realizat și sintetizând oarecum toate căutările și realizările-i portretistice. Capul lui Eminescu este văzut mai lăuntric, mai liric, mai viu, dar fără a i se știrbi măreția de sfinx tânăr și de buceafăr, care suferă tocmai din pricina măreției și nemuririi conferite. Pe linia lirismului substanțial al lui Rodin și Paciurea, dar văzut mai puțin impresionist și cu tendințe spre monumental — Eminescu d-lui Medrea este mai aproape de sufletul nostru, spre deosebire de re-

CORNELIU MEDREA

Nud

cele Eminescu al d-lui Han, care l-a tratat mai arhitectonic și mai ostentativ nobil și mare. Chipul creat de d. Medrea este totodată mai sensual, mai vizionar, mai discret și, prin aceasta, mai profund și mai grăitor. E poate capodopera carierei de portretist a d-lui Medrea, aici d-sa pornind dela interiorizarea impresionistă și ajungând la o stilizare neo-clasică.

Alte capete și busturi, ca acela al d-nei F. (1929) pornesc de-a-dreptul dela robuste capete romane, căutând o geometrie monumentală, așa cum procedează și Maillol.

În compozițiile mai restrânse, mai intime, mai lirice, d. Medrea izbutește — credem — mai mult decât în cele de mari proporții, văzute monumental. D-sa este un liric, căruia îi priesc suprafețele modelate și cărora să le lase oarecare patină și oarecare lucru misterios, sugestiv și neterminat. Ne gândim la acel Tors de fecioară (1929), gingaș și sensual, cu voluptuos volum și netede suprafețe de bronz, sau la Copilul cu broasca (1926) tot din bronz unde carnația are sensibilitatea impresionismului francez și o frăgezime pură, suprafețele nefiind șlefuite cu totul, ci lăsându-li-se o ceață. Tot aici, se cade să orândum și Cele trei fecioare în rugăciune, mai mult sugerate și cuprinse într'o ritmică de-un impunător efect decorativ, parcă desprinzându-se din materia însuflețită biblic, calde și pure ca o apariție dăvințiană sau rodiniană, chiar dacă-s mai pline, mai grăsoare decât în viziunile Italianului și Francezului.

Dacă ne referim la baso-reliefuri și aici credem că trebuie făcută, calitativ, distincția între basoreliefurile lirice și intime și între acelea epice și eroice. Basoreliefurile lirice, cu viziuni feciorelnice sunt grațioase, vii, sensuale, sugerând, ca și desenele lui Rodin, carnația pură și voluptoasă totodată, grația și sensibilitatea, sprinteneala și frumusețea. Aici, trebuiesc orânduite Leda și Maternitate (1929). Dimpotrivă, ritmica basoreliefurilor mai complexe, înfățișând scene războinice, cum este Legenda lui Dragoș-Vodă (1918) n'au încordarea, organizarea, articularea unui ritm permanent și totală vibrație a formelor materializate. Sunt, desigur, încercări majore, dar nu în totul emoționante și multumitoare.

Aceeași distincție și obiectie se poate face și aduce și compozițiilor de mari proporții, văzute într'adevăr monumental, dar care lasă unele nemulțumiri. Imensele nuduri feminine și bărbătești, desfășurate amplu în spațiu, cu volume simple și umflate, nu sunt nici ele reci sau convenționale. Dar șoldurile prea groase, sânii prea accentuați, picioarele scurte față de tors nu le crează avântul și noblețea statuară necesară. Apoi, căutând să le dea viață și mișcare, sculptorul lasă aceste corpuri monumentale în poziții și umblet prea obișnuite, prea cotidiene și parcă sovăelnice, firescul luând-o înaintea stilizării.

S'ar putea face desigur o tipologie a acestor nuduri în mișcare, cu mușchi mărunți, dar tari, cu carnație a-

budentă și voluptuoasă, trupuri cu picioare scurte și groase, — susținându-se că, spre deosebire de sculptorii greci, romani, gotici, italieni sau francezi, sculptorul român s'a gândit la structura fizică a Românului, care, în genere, nu are forme alungite, trupuri înalte, picioare lungi, dar are în schimb vitalitate, energie, forță de rezistență, concentrare dărză. Dar sculptura și mai ales monumentalul cer măreție, nu numai plinătate; verticalitate, nu numai orizontalitate umflată, plină, sensuală; cer stilizare, nu numai realitate profilată simplă și într'adevăr plină de viață. Dela Războinicul din 1923 la compozițiile pentru Expoziția dela New-York (1940), d. Medrea a evoluat simplificând suprafețele corpurilor monumentalizate, dar conferindu-le fecunditate, robustețe și plinătate. Este, desigur, și aceasta o stilizare și — trebuie să recunoaștem — nu în paguba vitalității, a dinamismului, a sensibilității. Dar stilizarea rămâne mai mult în felul de a trata suprafețele nudurilor, simplificând detaliile, iar nu în viziunea totală a ansamblurilor plastice, a ținutei și ritmicei tectonice, de care un Bourdelle a uzat și abuzat.

Pornind dela sculptura romană, dar accentuând mai mult energia, fecunditatea, voluptatea și având mereu în minte tipologia românească, d. Corneliu Medrea a ajuns la unele forme pe care credem că nu greșim dacă le numim baroce. Dar dacă rococoul francez era grație și subțirime ușor diformantă, iar barocul german umflă și el formele și le conferă tot felul de detalii aderente ca ritmică și suflu, mergând spre un patetism — barocul sculpturii d-lui Medrea crează — credem — forme care umflă simplitatea arhaică, dându-i plinătate nu lipsită de vigoare și grosierități voluptuase, pentru a câștiga spațiul prin volum și mișcare. E un baroc românesc, încheșat prin volum, iar nu prin tratarea diferențiată a suprafețelor și planurilor. E un baroc al nudului, desigur nu chinuit și contorsionat ca acela al lui Michelangelo, ai cărui Slavi prevestesc barocul de mai târziu, ci al nudului calm, cuminte, robust, dărz, cald, câștigând spațiul mai mult orizontal decât vertical, umflând volumul și simplificând detaliile suprafețelor. E și aici o contribuție personală, cu însemnate consecințe pentru viitoarea dezvoltare a sculpturii monumentale dela noi.

Către acest baroc s'a îndreptat d. Medrea încă din 1923, când a expus Ghiocelul, un nud feminin cu un ghiocel în mână, nud umflat și voluptuos, dar pe atunci parcă desprins dintr'un baso-relief. Cu anii, trupurile au câștigat deplin spațiul — având din plinătatea dar nu și din articulația Chanei Orloff — dar căutând monumentalul, pe care sculptorul român l-a rezolvat în felul arătat. Unele monumente de război au aceeași orientare orizontală, păcătuind ca elevație, spre verticalitate și chiar ca ritmică liniară. Ne gândim la proiectul din 1932 pentru Monumentul Infanteriei și la altele. Monumentele lui Gheorghe Lazăr și al Părintelui Lucaci, însă,

deși poate mai puțin personale ca celelalte, au o necontestată măreție, impun, dar pe noi ne emoționează mai puțin decât chipurile unui Eminescu, Delavrancea, Ressu sau decât feciorelnicele nuduri de proporții mai restrânse.

În condițiile grele ale celor trezeci de ani de creație, d. Corneliu Medrea și-a înscris numele în istoria artei românești, prin realizări proprii și prin căutări originale spre un baroc monumental românesc. În monografia sa despre Medrea (Colecția Apollo, 1935), d. Tudor Vianu accentuează, chiar când se ocupă de Ghiocel, arhaismul acestei sculpturi, pe care o vede pornind dela fecunditatea venusiană a vreunui vechi cult barbar.

— CARNET LITERAR —

Fundația Regele Mihai I își inaugurează noul an editorial în mod fericit cu volumul „Paradoxele logice” al d-lui Anton Dumitriu.

Personalitate proeminentă în rândul filozofilor noștri de azi, autorul posedă însușirea rară de a uni calitatea fondului cu limpezimea formei, fiind unul din cei mai cетиți cugetători contemporani tocmai pentru această însușire a clarității.

Dacă avem în vedere obiectul studiului de față, anume întreprinderea autorului de a rezolva paradoxele logico-matematice, domeniu în care a izbutit să arate în mod logic unde și în ce constă eroarea care se traducea prin paradox, ne dăm seama de ce volumul d-lui Anton Dumitriu e de natură să incite interesul cititorului și să fie prilej de discuții cât mai întinse și el merită o analiză mai amplă, ce nu se poate face într'o notiță informativă.

NOAPTEA DE FERICIRE

Puține sunt ocaziile ce oferă registralului literaturii noastre stări de entuziasm și când în loc să consemneze cu răceală o apariție, poate să-și pavoazeze scrisul cu vestirea unei cărți cu toată gura bună, atunci se simte cum nu se poate mai satisfăcut.

E cazul volumului de nuvele „Noaptea de fericire”, datorit d-lui Mihail Celarianu ce excelează deopotrivă în genul epic și liric. Buchet de variată compoziție dela schița cu iz caragialesc, până la proza de dimensiuni mai întinse, acuzând psihologicul sau conținând bucăți de un umor de majoră calitate, cartea e de o întremătoare vigoare și binevenită în această vreme când s'au deschis zărilor, dar mai e destulă încruntare și asprime.

CĂRȚI IEȘITE DIN FOCARUL RĂZBOIULUI

Au fost „Nopti fără lună”, cartea rezistenței populațiilor ocupate de nemți împotriva cutropitorilor și „Mai presus de orice” de Eric Knight zugrăvind prima parte a războiului englezilor și drama unui defetism temporar.

Mai rămânea de scris pagina epopeică a unei drame la fel de cutremurătoare, dar de astă dată a populației civile din țările ocupate de dușman, respectiv de germani și care e silită să emigreze; mai rămânea de povestit suferința milioaneilor de expulzați, expatriați și desrădăcinați din întreaga lume.

Și i-a fost dat lui Erich Maria Remarque „arian” și german să scrie cartea a-

Noi socotim că barocul românesc, pe care-l formulăm acum pentru a defini o parte din lucrările monumentale ale d-lui Medrea, porcede nu dela un arhaism barbar cât dela viziunile țărănești ale mediului nostru, exprimate prin plinătate fecundă, prin voluptate cuminte și castă, și printr'o forță deloc barbară. Cu puțină barbarie arhaică, d. Medrea ar fi ajuns ca Mestrovici la un dinamism dramatic și la o articulare energetică pe care plastica sa nule are. D-sa excelează în compozițiile lirice, cu detalii și modelaj sugestiv, cu profiluri gingașe sau cu susținute frământări interioare, în fine cu acea plinătate și robustețe țărănească, ce îl caracterizează.

ceasta de curaj și adevăr, epopeia oame-nilor rămași fără țară și fără cămin, victimele urii deslănțuite de Hitler, ce s'a abătut deopotrivă asupra evreilor și creștinilor cari erau de alte concepții politice decât hitleristii. Ea se cheamă „Iubește pe aproapele tău” și a apărut în traducerea d-lui Camil Baltazar.

Zugrăvind patetica și zguduitoarea peregrinare a acestor veșnic prigonii și expulzați, Remarque a reușit să scrie cel mai mișcător documentar uman contemporan al pătimirilor îndurate de milioanele de francezi, cehoslovaci, polonezi, belgieni, olandezi, englezi, ruși și evrei, împrăștiati pe întreg întinsul pământului, de prigoana hitleristă.

Peste dezastrele și nenorocirile acestei mulțimi, înflorește totuși cea mai suavă, cea mai neașteptată idilă de iubire, vodna parcă să demonstreze că deasupra abisului urii, dragostea e brutoare.

HENDRIC VAN LOON

Unul din cei mai ceruți și mai prețuiți scriitori streini, autorul „Istoriei Artei” și a „Istoriei Omenirei” prezent pe piața noastră cu romanul „Omul multiplicat”, își învederează fecunditatea cu încă două lucrări ce ies săptămâna aceasta: Prima e Biblia și cea de-a doua e „Cuceririle Mărilor”, ce vor apărea la editura „Națională Mecu” unde se tipărește și ediția II-a din celebrul roman „Evreul Süss” de Léon Feuchtwanger, a cărei primă ediție a apărut acum șapte-opt ani, la editura „Ciornei”.

CARTEA SOVIETICĂ

Lipsiți atât amar de vreme de una din cele mai bogate și mai originale producții literare, cea a scriitorilor sovietici, redăpătăm timpul pierdut, dând întâietate astăzi cărților lor. Și sunt destule și bune: Ilyn: „Se prefacă lumea” Ilia Ehrenburg „Și-a fost ziua doua”, Boris Gorbater: „Neînfrântii”, Mihail Solohov: „Școala urii”.

Tot o carte a stărilor prerevoluționare, de astă dată din China e și „Ultima datorie” de Perl Buck, apărută la editura „Vatra” în tălmăcirea d-lui Camil Baltazar.

Cartea ar fi trebuit să se cheme „Tânăra comunistă”, dar editura „Vatra” s'a sfiit să înfrunte cenzura trecutului regim cu asemenea titlu. S'ar cuveni ca la ediția doua să se dea culegerii acesteia ce oglindefe aspectele epocii revoluționare trăită de China — să i se dea titlul potrivit și care redă sensul și conținutul cărții.

c. b.

CRONICA MUZICALĂ

de EMANUEL CIOMAC

Din belșugul manifestărilor muzicale ale săptămânii (22—29 c.) alegem, pentru a vorbi mai pe larg cetitorilor noștri, un șirag de compoziții noul românești. Am voi să le punem în lumina pe care o merită aceste lucrări semnificative.

Se pierduse parcă obiceiul de a mai asculta muzică de-a noastră — și tocmai într'un timp când tânăra școală de compoziție românească dă dovadă de o adevărată vigoare și bogăție de creații. Și iată că'n cele din urmă șapte zile ni se revelează cântecele, mai toate inedite, ale lui M. Jora, ale Doamnelor Dida Saint-Georges și Hilda Jerea — și Divertismen-tul pentru orchestră de cameră al lui M. Andricu.

Meritul de-a ne fi adus această din urmă primă audiție este al „Filarmoni-cei”, condusă de G. Enescu. Cel pentru audițiile vocale e al Doamnei Lisette Georgescu.

Cântăreață, până ieri puțin cunoscută ca atare, mâine va fi desigur socotită ca una dintre cele mai prețioase interprete de lieduri. D-sa, înainte de toate își întocmește programul cu un simț și un gust muzical ales. Alături de pagini ale lui Mussorgski, Debussy M. de Falla — lucrări ce ne vorbesc, în glasul nostru, de o valoare atât de reprezentativă.

Se vede numai decât ce conștiință artistică are D-na L. Georgescu din excepționala punere la punct a tot ce cântă: Fiecare amănunt e gândit, simțit, lucrat în nota justă, iar, totodată linia mare și stilul nu sunt scăpate nici o clipă din vedere. Ne place această rotunjime, această artă sfleuită, fruct al unei răvine intense și neincelate, tinzând spre desăvârșire tehnică și expresivă. Cred că am mai întrebunțat pentru D-sa comparația — în care nu trebuie să vedem un peiorativ: — E ca un meșter-violonist ce obține rezultate nebănuite de frumoase pe un instrument ce nu e chiar un Stradivarius. Cât preferăm astfel de interpreți, fenomenelor vocale naturale cari nu știu ce să facă adesea cu vocea dăruită de Dumnezeu! Ca să mai facem o asemănare, aceștia sunt ca soldații cărora li s'a dat belșug de arme și de muniții, cari însă nu știu să tragă.

D-na L. Georgescu, mai slab „utilată”, nimereste la fiice lovitură.

Ierte-ni-se această paranteză în favoarea uneia dintre puținele interprete cari se gândesc a sluji muzica nouă românească. Aceasta din urmă ne va preocupa mereu, cu precădere.

Dintre cântecele lui M. Jora, numai „Vaca lui Dumnezeu”, pe versuri de Tudor Arghezi, face parte dintr'o culegere ce a fost editată de Fundația Regală, la Praga (1942). Cu prilejul de față ne arătăm părerea de rău că această operă de editare, de răspândire a bunei muzici dela noi, atât de puțin susținute, a încetat.

Celelalte două cântece au fost executate în primă audiție acum. Ambele sunt pe versuri de D-rul V. Voiculescu: „Dor de tinerețe” și „Colind uitat”.

Muzica din „Vaca lui Dumnezeu” are grația și ușurința imaginii invocate de poet:

„De prin vârful pomilor
A venit o boabă'n zbor
De cafea,

Năclăită în perdea,
Dumnezeu când i-a făcut
Flința din sculpat și lut,
Cu o pensulă de zdrăanță
A vopsit-o cu faianță
Și i-a pus ca din greșeală
Două coji cu căpușeală
In spinare,
Ca să zboare,
Și aproape în zadar
Patru puncte ca de zar...

Evocarea naturalistă care nu se ferește de expresia tare; „neuzitată”, miniatură precisă ca acele „Histoires naturelles” ale lui J. Renard și M. Ravel — cu care dealtminteri, muzicalmente, nu seamănă cătuși de puțin.

Un ritm liber, măsuri de 2/4, 7/8—8/8, urmându-se neregulat.

O adaptare de accent, credem, totală, în declamația așa de firească. Când spunem „declamație” nu trebuie înțeles cuvântul ca un debit emfatic. Dimpotrivă, plin de naturalețe, elementul melodic decalcându-se, modelându-se pe cel al inflexiunii cuvântului rostit.

Și astfel la flință un fel nou de a se exprima românește în muzică.

Pianul joacă un rol egal cu vocea, creând atmosfera armonică subtilă, împărtășind, enunțând, comentând sau susținând ideea muzicală.

Dintre cântecele cu totul noi, socotim că unul e o reușită integrală, o capodoperă băștinasă, precum a fost și corul „Teaca” al lui M. Jora. Aici, în ritm obstinat de 3/4, cu o monotonie voită, flux regulat de optimi, cu opriri pe câte o pătrime accentuată și, ca motiv, repetat mereu aproape identic, formula ca a urării de Crăciun „Steaua sus răsare!”... „Colind uitat!”.

O simțire și un lirism atât de românești, venite din adâncurile sufletului ale neamului, îmbrăcate în straj prețios de armonie — în care modernismul nu distonează.

„Cântă lin colind
Pe la porți oierii,
Se trezesc zămbind
Dis din zori boțerii!”

Un tremur cucernic la sfârșit:

„Stau în staul jos
Boi vărgați cu sânge,
Intre ei Christos
Desmierdându-i plânge!”

La prima audiție, celalt cântec, „Dor de tinerețe” nu mi s'a părut atât de caracteristic deși are calitățile ce fac din compozitor ce-și afirmă personalitate „etică” mai cu seamă în baletе ca „Demosalla Măriuța” și „La Piață”, un creator și pe tărâmul a ceea ce am numi, cu un termen impropriu, „liedul”, cântecul românesc cult.

Doamna D'ida Saint-Georges, altădată colegă a lui M. Jora la conservatorul din Lipsca, parcă ar fi pornit la drum cu acesteși năzuinți.

Dar a avut o carieră artistică intreruptă. Inspirația-i autentică a izbucnit dela început, de mult, cu o notă personală și românească.

Încă de acum treizeci de ani ne-a dat o bucată ruptă parcă din inima obștească și care-i aparține totuși întregă. O tânguire de doamnă și de boicot înăbușit în care e atâta dor „specific”, atâta durere ancestrală, neizbăvită și resemnată, in-

tr'o efuziune melodică pătrunzătoare.

„Dorurile mele”... Un grup de șase note egale, crâmpel de gamă minoră — patru optimi suitoare, două coboritoare, legate într'o îngănare ce revine mereu. Așa de puțin, în simplitate, cu susținerea armonică a unui șirag de terțe — totuși așa de mult!

O lacrimă în care se resfrâng nemăsurate zări cernite...

„Dorurile mele
N'au întruchipare,
Dorurile mele-s
Frunze pe cărare,
Risipite, spulberate frunze pe cărare.
Tot ce-mi țese ziua
Zorile-mi destramă,
Mi s'a dus norocul
Nu-l mai plânge mamă.
La icoana Preacuratei nu-l mai plânge mamă.

Cântecul acesta despoiat rămâne în inima fiecăruia dintre noi trezind rezonanțe adânci.

Și melodiile din Bihor sunt pline de caracter. Mai recente, ceva mai complicate ca mijloace, pot fi prețuite, fără a avea emoționanța desăvârșire a „Dorurilor mele”, ce rămân ca o nestemată în literatura noastră vocală.

Și Doamna Hilda Jerea, am zice e din aceeași familie a compozitorilor numiți. Dar dezvoltată în sensul unui modernism mai acid, mai orășenesc, în cântecul „Fanfară”, pe text de Bacovia, mai lăutăreșc în „cântec țigănesc” de Miron Parascchivescu, cu o notă de joacă duioasă și șagalic copilăresc, de o naivitate voită în „Seară” de T. Arghezi.

Întâitul și al treilea poet sunt printre cei puși în muzică și de M. Jora. Acesta din urmă a fost (împreună cu D-ra Florica Muzicescu) profesorul D-nei Jerea — care parcă i-a imprumutat și ceva din nume.

Influența e desigur vădită. Dar nu-i adoptare de procedee, de formule, ci ca o filiație, o comuniune firească de principii și sensibilitate estetică.

Ca și cea a lui M. Jora, muzica autoarei e totdeauna substanțială.

Are ce spune, e bogată în idei plastice. Armoniile îndrăznețe sunt necesare. Textul e ilustrat cu îndemănare. Aceiași grijă de a creea o declamație exactă românească în cântec, ca și la maestrul ei — ca și la discipolii acestuia, colegii mai vârstnici Paul Constantinescu și C. Silvestri.

În „Fanfară” e toată atmosfera orașului de provincie în care cântă noaptea la grădina publică, muzica militară. Neologismul caricatural, expresie voit banală a unei lumi cu două aspecte, una hibrid „occidentală”, altă autohtonă, quasi-suburbană, evocă ambianța locală cu un humer măhnit, plin de nostalgie...

„Orașul lumănat electric
Dădea fiori de nebunie...
Și tot orașul întrista
Fanfara militară
Târziu în noapte, la grădină...
„Ce tristă operă cânta
Fanfara militară!”

Nesfârșite melancolii născute într'un mediu meschin, se desprind. Sună la început ca un glas de goarnă — „ridicolosamente” cum indică autoarea — și apoi versurile sunt cântate rar, trăgănat, cu un debit egal, susținute, s'ar zice nepăsător, de armonii crude. Nimic imitativ.

Dar atmosfera e creată. „Seară” e în același gen de glumă gîn-gașă și duioasă, evocând o insectă (un paianjen) ca și „Vaca Domnului”.

„Cântecul țigănesc”, cu acompaniamentul martelat, ca o jinită de cobză sau

CRONICA TEATRALĂ

„Profesiunea Doamnei Warren” face parte din acele piese pe care Bernard Shaw le-a intitulat neplăcute, pentru că „puterea lor dramatică silește pe spectator să la în considerare anumite fapte sociale neplăcute”.

Ca să poată trăi, D-na Warren a trebuit să-și speculeze frumusețea, iar ca să parvie a devenit directoarea mai multor „case”. Până aci nimic nou — știm doar ou toții că din cauza unei proaste întocmiri sociale, viața strivește ades pe cei bini intenționați și saltă în schimb pe nemernici. „Faptul neplăcut” e însă că D-na Warren nu ascunde lucrurile. Ajunsă acum — și-a construit o filosofie proprie care îi împacă scrupulele și îi dă chiar conștiința superiorității ei. A învins. Dece s'ar fi lăsat zdrobită? Dece ar merita ea oprobriul, mai mult decât patronul unei fabrici, de plidă, care lasă lucrătorii să se intoxice cu plumb.

E în Bernard Shaw o trăsătură fundamentală: Fervoarea vieții. Există un singur adverb: trebuie să trăiești. Există o singură valoare: acțiunea — care e afirmarea vieții. Personajele lui urmăresc un singur țel: să se realizeze — indiferent pe ce cale — de altfel nici nu împotă, de vreme ce toate criteriile se devalorizează în fața vieții ridicată la rangul de principiu.

D-na Warren și Vivi sunt mânate și ele de această „life force” ca de o demone. Amândouă sunt străbătute de același instinct puternic de viață, amândouă sunt dotate cu putere de muncă și au curajul de a privi lucrurile în față — de aceea se și înțeleg până la un punct.

— Viața nu mă lăsa să aleg. Trebuia să trăiesc. Nu? se justifică D-na Warren și Vivi îi lartă trecutul, e gata să-l ia apărarea în fața lumii. Nu sunt toți doar niște ipocriți? D-na Warren a ascuns însă cu dibăcie faptul că profesiunea i-a intrat în sânge, că o mai practică și azi, când nu are nevoie de bani. Vivi are curajul să privească adevărul — dar vrea adevărul întreg — fără rest și nu lartă minciuna. Când descoperă că a fost înșelată nimic nu o reține.

Viața te obligă la lucruri murdare? Da — dar atunci când mai există o cale, de ce să treci în mocirlă? Calea aceasta

pe care D-na Warren n'a încercat-o e munca. Față de mama și Vivi aduce un plus: experiența muncii și a culturii. Știe să muncească și vrea să trăiască cinstit. A aflat lucrul acesta: se poate trăi și curat — mocirla nu o mai poate prinde. Îi trebuie numai țaria ca să reziste mlei — îndușărilor periculoase și o găsește pentru că „trebuie să se salveze”. Nu poate trăi în mocirlă, după cum D-na Warren n'ar putea trăi în mizerie — și trebuie să trăiască așa cum înțelege ea, chiar dacă ar face victime, chiar dacă ar trece peste mama ei și peste ea însăși. — Acum te cunosc cine ești! exclamă îngrozită D-na Warren. „Nu ți-l miță nici de tine!” În ce o privește, D-na Warren a trecut peste nenumărate victime dar s'a îndușat întotdeauna asupra ei. Vivi are experiența culturii. Asemeni unui om de știință e obiectivă — nu o interesează sentimentele ei — ei doar realizează. Nu li e miță de ea — deacei e calmă și o va învinge pe D-na Warren. Egoismul și puterea ei de rezistență sunt identice cu ale Doamnei Warren — planul pe care se realizează e însă superior.

Crezul și intențiile autorului se deosebesc foarte ușor — în ciuda măștii sarcastice sub care ne-am obișnuit să-l privim. Ca orice englez, Bernard Shaw crede în educație, crede în progres.

Ceace provoacă drama dintre Vivi și D-na Warren e tocmai faptul că plămădite din același aluat uman — Vivi aduce un plus. Crezul ei în viața curată. Aceasta este cheia rolului — rol care a depășit-o pe d-ra Irina Răchiteanu. Frumoasă — o frumusețe sensuală, — dotată cu o voce învalutoare — nu avea calitățile fizice ale rolului. Se cerea mai mult elan — o natură mai abstractă, o țarie mai puțin brutală — făcută din convingere calmă.

Trebuiau subliniate detaliile psihologice care întregesc rolul: elanul generos; cu care Vivi se alătură mamei sale, — depășirea afecției pentru Frank — din nevoia de a rămâne în lumea pe care a întrezărit-o. Vivi n'ar mai fi avut atunci aspectul convențional sub care ne-am obișnuit să o vedem. A ciuntit rolul, i-a redus complexitatea.

D-na Filotti a avut în primul act remnisconțe din cariera d-sale artistică — a realizat însă după aceea personajul, mai mult: a pus în evidență cele două aspecte ale D-nei Warren, făcându-ne să simțim stigmatul profesiunii atunci când era mai uman accentul — sau invers — căldura mamei — atunci când atitudinea era clinică și aceasta printr'un procedeu clasic dar admirabil realizat: contradicția dintre mimică și accentul vocii.

— „Întoarce-te la mine”, o sfătuește vocea mamei pe Vivi — dar expresia e a unei proxenete care își încântă noivea. „Secătură”, spune în glumă „directoarea de case” lui Frank, dar ochii ei îl urăsc, au deja privirea soacrei. Se cerea pentru aceasta și intensitate dramatică dar și un meșteșug scenic desăvârșit. D-na Maria Filotti a dovedit că dispune de amândouă.

D. Storin, sobru, stăpânit, a înțeles lina rolului, l-a conturat în trăsături puternice și simple a creiat emoție fără să se agite. Tot mai mult îl admirăm pe acest mare actor, care cu mijloace atât de simple are darul convingerii.

D. Maximilian — desăvârșit — în stilul d-sale a jucat prin nuanțe.

D. Stoianovici se oprește la jumătăți de măsură. În rolul lui Frank i se cerea să fie deopotrivă antipatic și fermecător: o „canalie în devenire” cu romantisme ducege și cinisme de brută. A fost din amândouă — pe jumătate.

În ceace privește regia, trebuie subliniat că deși intenția autorului era să realizeze o dramă — „care să oblige spectatorul să la în considerare fapte sociale neplăcute”, așa după cum mărturisește chiar în prefață B. Shaw, s'a accentuat prea mult această tendință — pentru că s'a avut în vedere numai nucleul dramei nu și întreaga atmosferă care îi dă complexitatea.

Într'o piesă, personajele polarizează în jurul lor, unul drama, altul atmosfera. Numai creind centre de interes deosebite — în jurul personajilor — echilibrându-le sau dând întâietate — poate realiza regisorul o interpretare. În „Profesiunea Doamnei Warren”, regia d-lui Victor Ion Popa a lăsat toată greutatea dramei pe umerii celor două protagoniste — neglijând alte personaje care creiau atmosfera.

Bernard Shaw nu e un spirit poetic, piesa se resimte de acest lucru și lipsa de atmosferă care ne-a isbit în D-na Warren, vine în mare parte de aci. Există însă în piesă un personaj — bunul, biândul și a toate înțelegătorul Praed. Are ceva din farmecul tipurilor lui Anatole France. Am multă considerație pentru d. Sorceanu, dar nepotrivirea flagrantă dintre fizicul d-sale și acela al personajului, l-au obligat să fie rigid și l-au împiedicat să găsească accentul just.

În fine, așa vrea să reaminteso teoria „antoluzionării” lui Conrad Lange după care spiritul contemplativul pendulează neconținut între obiectul artistic și elementele extraestetice care îl înconjoară. Teatrul ar trebui să reducă la minimum aceste elemente străine de artă cari sfărțică iluzionarea. Astfel, în clipa în care Vivi își strânge cărțile sub braț, hotărâtă să studieze, publicul poate citi clar pe o perța cărților — titlul revistei „Familia”. Sunt mici cusururi cari pot fi ușor remediate și nu doboară piesa care e viabilă, bine jucată și merită să fie văzută.

RUXANDRA OTETELEȘANU

țamba), e plin de mișcare, de ritm dinamic — și de haz. Gamă țigănească, de intervale caracteristice, orientală, vocabularul muzical ca și cel literar, adecuat, un oftat de recitativ către sfârșit, pe cuvintele:

„Spune inimă de ști
Leac ales pentru cândră —
Pune-mi leac nedovedit
Pentru boala de iubit”.

D-nul Jerea e un tânăr și fermecător talent, pe care nu sunt singurul să-l fi descoperit mai de mult și care ni s'a revelat mai ales în recitalul de lucrări diverse proprii ce l-a dat în vremuri de urgență la „Casa francezilor” ospitalieri. Cu toată cenzura — și riscul — am izbutit să-i semnalez reușita atunci și la microfon și în presă.

Astfel, dacă ne referim la cel mai sus numiți — și la atâția alții ale căror cântece nu sunt cunoscute încă — compozitorii români din generații diferite sunt pe cale să creeze, cu fond și formă nouă, un gen original, cu rădăcini adâncă în firea, în pământul, în climatul și moravurile românești.

Versurile poezilor noștri cei mai buni îi inspiră. Pe calea aceasta, a poeziei unite cu muzica, au creat altădată Schubert și Schumann liedul nemuritor. Cel românesc, apare, se naște. Înflorește sub ochii noștri. El dă ca o aureolă nouă, prin arta sunetelor, mai cu seamă modernilor a căror expresie e uneori obscură — și care astfel își sporește puterea de iraditațiune.

Divertismentul d-lui M. Andreu urmează principiul, spiritul simfoniei tradițional — dar în proporții scurtate, condensate, de prim allegro, succint în „formă-sonată”, de Scherzando, Andante și Final-Rondo. Melosul românesc pătrunde cu viață tiparele îndatinăte ca în tot ce scrie compozitorul, stălp al școlii noastre naționale.

Orchestra redusă la elementele ei esențiale, sună bine și colorat.

Deosebit de izbutite ni s'au părut „Andantele espressivo” cu frumosul solo de corn — și finalul „Vivace”, plin de vervă.

Asupra numeroaselor manifestări din cursul săptămânii trecute ca și al celei care vine, vom căuta să vorbim în cronicele viitoare. Deocamdată am dat precădere, nu interpretelor, ci creatorilor.

NOTE

Concursurile universitare ar trebui să fie publicate obligatoriu; ele sunt totdeauna semnificative, fie că este vorba de un Nicolae Iorga, fie că e vorba de anumiți candidați, care, deși au trecut examenul cu un succes confirmat numai de reușita oficială, credem că nu ar fi încântați deloc de o asemenea idee.

S'au ținut la noi la Universitatea din București unele concursuri care nu fac deloc cinste celor reușiți, și în care primul examinator se vedea silit să declare reușit un candidat „cu foarte multă părere de rău”.

Cartea d-lui Barbu Theodorescu („Un concurs universitar celebru: Nicolae Iorga” Cassa Școalelor 1944) este deosebit de interesantă din acest punct de vedere. Ni se pare foarte bizar acum, ca N. Iorga, unul din pontifii necontestăți ai culturii noastre, să fi avut atâtea greutate și atâtea adversități de întâmpinat la începutul carierei sale universitare. Mai ales că marele istoric era încă de pe atunci o personalitate bine cunoscută, celebră chiar.

Și tot așa de bizară apare adversitatea pătimasă, a unui profesor universitar de valoarea lui Densușeanu, mai ales că tezele tânărului N. Iorga se dovedesc a fi incontestabil superioare tezelor lui Georgian — principalul său concurent la acest concurs ținut în 1894 și 1895.

Cartea d-lui Theodorescu poate da mult de gândit și poate în mod evident surprinde buna credință a studenților noștri. Și de sigur că scepticismul acesta nu poate fi decât de folos. Documentele publicate de d. Theodorescu demonstrează în mod limpede că adevărata consacrare a unui profesor universitar este încrederea și stima celor care îi frecventaseră cursurile. Cărul oficial este foarte relativ și conține o serie întregă de vicisitudini.

Totuși părerea noastră este că există o mare diferență între situația universitară dela 1894 — așa cum se desprinde din lucrarea citată — și cea de astăzi. Pe-atunci candidații serioși aveau de luptat cu o serie întregă de nedreptăți, dar reușita era un fapt posibil, uneori chiar probabil...

Ne-am îngăduit să recomandăm această lucrare forurilor competente pentru a le atrage atenția asupra unei primejdii culturale foarte reale și de prim ordin.

PARISUL — UN VAST SUBIECT LITERAR

Un om, care a trăit în Paris sub ocupația nemțească, evident că a strâns suficient material documentar, pentru alcătuirea unui repertoriu literar interesant și sobru. Mai ales, când cunoști direct spiritul francez, așa cum se întâmplă cu d-ra Dorothea Christescu, autoarea volumului *Parisul lor...*

Ceiace este mai interesant în cartea aceasta, e fondul a cărui realitate se desfășură intens lectorului dornic de inedit și, în special, de capitole realiste.

Dacă în operele literare actuale, accentul se stabilește asupra vieții adevărate — viața de fiecare zi, cu toate fluxurile și

refluxurile sale — nu e mai puțin adevărat că tranziția dela fantezie la real, dela livresc la cotidian, se datorește majoritar și definitiv, tocmai războiului acestuia sdruncinător, precursor imediat al schimbărilor radical — sociale. Iar volumele apărute printre primele în domeniul acesta constituiesc orientarea, plecarea altor scriitori, de mai târziu, pe drumurile multiple și paralele ale anilor acestora. Privită chiar numai din punctul acesta de observație, cartea d-rei Christescu corespunde intenției bune a scriitoarei, ca să lăsăm planului secund realizarea cu mai puțin susținută literară.

„Parisul lor...” nu este o lucrare unitară, în legătură de roman, impunător și pretențios, dar tocmai faptul acesta îl conturează perspectivele necesarului și ale actualității aproape permanente. Sânt puțini scriitorii, cari știu să-i fure vieții scenele cele mai adânci, cu dramele și declanșările sale firești.

D-ra Dorothea Christescu este unul dintre aceștia și se pricepe să presare o analiză psihologică fină, o observație justă (și deaceia impresionantă). Iar dacă realismul este mai puternic decât elementele bolnăvicioase ale fantezilor prea săltărețe — și scriitorii realiști își marchează sigur și eficace locul în noua istorie a literaturii popoarelor.

O CAPTE A FIECĂRUIA

Există lângă noi, la fiecare pas, o viață uriașă prin dinamismul uman, care o funcționează. O viață plină de nervul răsucl al muncii cotidiene, care oferă subiectul, vast și înolăcit ca un labirint, al creației.

Totuș, majoritatea scriitorilor noștri au neglijat celula aceasta cu mișcări grave și s'au închis într'un livresc ermetic câte odată și alături nefiresc, cu tonuri peștrite în dulcigării lirice de factură minoră. Iată motivul, pentru care, de câte ori se întâmplă să descoperim o carte în care realitatea intervine inițial și dominant, tresărim, cașicum ne-am fi regăsit pe noi înșine laolaltă cu întreaga noastră suită de preocupări și de fapte.

Recent tradusul roman al lui Ilja Ehrenburg — „Și a fost ziua a doua” (în franțuzește, „Deuxième jour de la création”) ne dăruiește tocmai această viață diversă și încărcată, pe care oamenii o alcătuiesc cu brațele și cu inteligența lor, dar fără să o intercepteze întotdeauna.

Scriitorul, care ia viața și o frământă în sine, ca ulterior acestui proces să o restituie omului, nu poate fi decât observator just și fidel într'un univers al tuturor. Și Ilja Ehrenburg s'a identificat cu acest principiu, singurul valabil în epocile de mari răsturnări, de frământări și de realizări sociale.

Romanul acesta, în care au fost turnate fragmente, nu numai din munca brută, dar și din transformările de natură psihologică ale celui dintâi plan cincinal,

nu putea fi altfel decât dur ca un bolovan sau ca fonta. Așa cum, dealtfel, e însăși viața destinată și unei trieri naturale a omului. În cartea aceasta, oamenii mișună împrejurul unui singur suflet: munca. Și, dacă se poate afirma că viața colcăie, atunci nici o carte de până azi, la noi cel puțin, n'a redat mai intens această trepidăție. Fiindcă nu e nimic exagerat (cred) să ne însușim romanul lui Ehrenburg, așa cum și-l poate apropia oricine, deoarece fundamentul acestei cărți este elementul esențial al fiecăruia.

O ALTĂ CARTE A D-LUI VICTOR EFTIMIU

Dacă d. Victor Eftimiu este acela, care a înalt și chiar a fundat (fără exagerare) dramaturgia românească, nu înseamnă, totuș, că odată ajunși la concluzia aceasta, trebuie să ne și stabilim aci. Ar fi insuficient, pentru definirea unui autor de talia celui care a realizat „Inșir'țe Mărgărite” sau „Cocoșul Negru”.

Trebuie să-l interceptăm pe artist, în toată desfășurarea sa. Este cea mai bună metodă de-a turna un tipar perfect, ale cărui forme să realizeze complet opera scriitorului (în cazul actual).

Porniți de aici, nu s'er putea trece fără escaală, pe lângă ultimul volum al d-lui Victor Eftimiu „Spovedanii”, în care autorul își adună viața ultimelor trei decenii, nu pentru simplul motiv de a-și face auto-biografia, ci fiindcă faptele, oamenii și tot ceea ce este funcțional de aceste elemente îl îndreptățesc.

Pornit dela motivul simplu (în aparență) al căutării de sine, autorul „Spovedaniilor” ajunge la concluzii cari uimesc, deși (sau tocmai pentru că sânt) rezultanta unor experiențe încheiate acolo unde s'a nimerit.

Critica literară a ajuns într'o vreme, la concluzia că amintirile, auto-biografia mai bine zis, constituiesc genul cel mai dificil, fiindcă pretind o mai accentuată doză de sinceritate și de obiectivitate a pezentărilor. Or cartea d-lui Eftimiu, am impresia, că depășește întrucâtva minimumul cerut. Și faptul a esta nu poate decât să-i mărească valoarea.

Ca să aduni într'o carte, aproape toate evenimentele din orice domeniu, cuprinse în cursul a treizeci de ani și, pe deasupra, să păstrezi nivelul și culoarea autenticității, atunci când autorul însuș intervine ca un centru de gravitație, nu e chiar la îndemâna orcu. Aici este punctul de unde d. Eftimiu se detașează de multe alte „amintiri” apărute la noi. Au fost cazuri când, la unii scriitori ai genului, pedanteria și academismul țâșneau aproape la fiecare pagină. Cărțile acestea au căzut. „Spovedanii”, însă, nu cuprind așa ceva. Deși autorul lor ar fi avut uneori prilejul să devieze spre asemenea fraze.

Iată pentru ce acel de al treilea volum de amintiri al d-lui Victor Eftimiu (după „Amintiri și polemici” și „Magia cuvintelor”) se situează pe planul unor opere deasupra obișnuitului.

b. c.

PICASSO

Aș vrea să-mi pot da seama ce, atât de clasic, văd eu în vestita „Femme borgne” a lui Pablo Picasso, în care toată lumea — în gustul și sensibilitatea artistică a căreia am încredere — vede halucinantul, fantasticul, extra-umanul.

„La femme borgne” e, ca linie, tot atât de puțin fantastic realizată, cât un Rafael sau un Ingres. Picasso e un mediteranean care n'a pierdut nicio-

dată sentimentul echilibrului, și dacă frenezia naturii sale non-conformiste l-a purtat vre-odată către forme de artă revoluționară, de tip „Guernica”, aceasta se datorește desigur cu totul altor coeficienți sufletești.

Picasso e un altermativ. Cineva explica veșnica sa instabilitate, care-l îmbrânțește neconținut dela postul arhitectonice eline la postul arabescului asiatic, ca pe un produs al hibrisului său structural: spaniol, Picasso nu e totuși European decât prin adopțiune, de câteva generații. „Soma” sa e datorită însă transformărilor atavice a generațiilor ce l-au precedat, trăite în cu totul alta medii geografice și culturale...

„Femeia chioară” reproducă în albumul „Contemporanilor” (din Phaidon), ține de seria lucrărilor sale clasice ca stil, în care Europa se poate socoti mai bine reprezentată.

Portretist minunat, decât care, afară de cei doi numiți mai sus și aureolați de legendă, altul, contemporan, nu putem susține că a produs mai perfect

vreodată ciclul nostru cultural, Pablo Picasso a realizat în „femeia chioară” paradoxul impietării în forme statutare, a inefabilului, fluidului, indeterminabilului, atât de precis întreit în suflutele infirme. Formal, portretul e construcție logică, arhitectură precisă, științific întemeiată. Valorile conținutului scapă însă rigorilor acestora matematice. Nici o analiză din lume n'ar ști să scindeze metafora aceasta plastică, în elemente de alfabet expresiv și elemente semnificative, făcând apel la asociații de alt gen, decât cele pe care le suscită sectorul încăput în alfabet.

Efigie și simbol totodată, „femeia chioară” a lui Picasso este sinteza surprinzătoare a intenționalităților bilaterale ale artei. Echilibrul e clasic, și clasicismul n'are nimic extra-uman.

i. f.

BIBLIOGRAFIA ROMĂNEASCĂ VECHIE

Muncind cu o răbdare și cu o tenacitate de benedictin d. Dan Simonescu ne dă al 4-lea volum din monumentala lucrare publicată sub auspiciile Academiei Române. Mai ales în ceasuri ca acelea prin care trecem, asemenea publicații, prin netulburata lor continuitate, constituiesc un fel de garanții liniștitoare pentru destinele culturii noastre.

D. Simonescu adaugă la cunoștințele noastre despre cărțile vechi românești, un mare număr de date și de fapte noi, mai ales pentru epoca atât de activă a lui

Coresi. Intreprinse cu spirit de metodă și cu o rară cunoaștere a domeniului, cercetările sale aproape că nu suferă completări (No. 297 e același cu Nr. 309; cf. Trausch, Schriftstellerlexikon, I. la pag. 204, facsimilul nu privește pe Nicolae Milescu). Asemenea mărunte observații nu arată decât interesul cu care se urmăresc investigațiile d-lui Simonescu, vânătoare fericită și fructuoasă în domeniul, încă plin de surprize, al cărții vechi românești, în care numele d-sale va rămânea înscris alături de cel al lui Ion Bîanu.

a. c.

DADA!

Într-o broșură de versuri de Tristan Tzara, scoasă la Zürich în 1919 în colecția Dada, sunt zece gravuri în lemn de Hans Arp. (h arp, după ortografia cu minuscule și fără punctuație a dadaismului!) Parcurgându-le, mi-am putut da seama odată mai mult de es-crochieria din vîna căreia a căzut în desuetudine dadaismul: este viciul interior care minează toate formulele artistice, întemeiate pe sondajele subconștientului: imposibilitatea de a evita asocierile conștiente de imagini și idei, la cele surprinse — să o acordăm — și necontrăfăcute; (cu toate că opinia noastră profund sinceră este că e cu neputință pescuirea scafandrieră a fenomenelor abisale, fără o cât de cătă siluire a formei lor originare, denaturate de forșusul tiparelor apriorice ale conștiinței). Se poate întâmpla să fim târâpi de empiriocriticismul care ne-a prezidat formația, dar Kant e o achiziție a spiritului omenesc, care nu-i mai poate fi degrețată!

Hans Arp a înțeles și el „abisalismul” dadaist, în același fel în care l-au înțeles toți cei care-au contribuit să-l rateze. Gravurile lui sunt jocuri pure ale întâmplării, necontrăfăcute de apercipiunile niciunei memorii. Dar numai până la un punct. Acolo unde intervine munca artistică, invenția propriu zisă, tehnica, mult hulia conștiință se strecoară pe ușa de din dos: prin habitudinile meșteșugărești.

Cunoșteți desigur imaginile artistice care au la origine petele de cerneală sau de cafea, depe anumite hârtii semi-sugative, cutate în anume moduri! Gravurile în lemn ale lui Hans Arp le imită îndeaproape aspectul. Calitățile acestui gen de artă, în care potențialul de sugestie se păstrează neștirbit, diferind numai dela capacitatea intrinsecă a unui subiect, la a altuia, sunt necontestate. Interpretările artistice, necontrolabile altfel decât prin comuniune simpatetică, prin „con-simțire” cu subiectul care interpretează, își păstrează valoarea lor. În fond, este condiția ideală a artei, să înfățișeze fiecărui ceea ce el singur poate dori. Libertatea de a vedea într-un nou, o balenă, o cămilă sau un copac, nu este o înțelepciune ieftină, de curtezan blazat tip Polonius, obișnuit cu toamele

hamletiene, ci una din libertățile cele mai prețioase ale spiritului.

Fără ea, n'ar mai fi posibilă teribila mistificare ce ajută oamenilor să se îndrăgostească unii de alții și toți de valori!

O artă care s'ar putea dispensa de condiția ei minimală, — care este să pună contemplatorul în fața unui dat, pe schelăria afectivă a căruia și în cadrul precis delimitat al registrului sentimental al căruia el să-și poată broda micile dantelării subiective, ale variațiilor specifice de timbru receptiv, — ar fi o artă „mântuită”.

Semnificația desprinsă de sistemul pozitiv de semne din care se degajă, ar însemna, dacă ar fi comunicabilă și conservabilă, salvarea artei dela blestemul materialității ei. Dacă spiritul s'ar putea dispensa de obiectivare, păstrându-și comunicabilitatea în spațiu și în timp, toată munca artistului ar fi, evident, de prisos.

Pentru că munca artistului înseamnă înfrângerea rezistenței materialului la ingerințele semnificației.

Dada, eliberând arta de minima ei condiție materială, — prelucrarea artistică, obiectivarea pozitivă, datificarea, — eliberează de fapt artistul de sarcina de a mai fi artist. Pentru că spiritul, neobiectivat, e volatil asemenea camforei, și comunicabilitatea lui se pierde odată cu legăturile ce-l țin-tuiesc în material.

i. f.

MITOLOGIA GRECO-ROMANA

Familializarea cu întregul complex de cultură, așa cum se poate face în decursul celor câțiva ani de studii liceale, n'a mers niciodată mai departe de ingurgitarea pe nemestecate a materialului așa zis reprezentativ și selecționat de diferiți autori, pentru a se putea integra diverselor „programe” elaborate de tot atâția diverși „specialiști”. Rezultatele se cunosc: aproximația și netemeinicia cunoașterii limpezii a materialului, prea vast, administrat.

Se așteaptă, apoi, dela Facultate, mai mult decât aceasta poate da. Așa se face că tânărul de altădată, ajungând om matur, se trezește cu un bagaj de cunoștințe nu cu mult sporit față de ceea ce socotea un bun câștigat. Metoda lecturii de dincolo de obligația cursului, chemată să umple golurile mari și numeroase, nu ajută nici ea prea mult, atunci când nu știi precis unde să te adresezi. De aci, nevoia de a pune la îndemâna tineretului opere cuprinzătoare, prezentate într-o formă atrăgătoare, care să imbie la lectură și să rețină mereu trează atenția și interesul celor dornici de cunoaștere.

Este tocmai ceea ce a reușit să facă d. Popa Lișeanu cu a sa Mitologie greco-romană, în care experiența dascălului rar și cunoștințele temeinice ale eruditului au pus la îndemâna tineretului — în special — o carte de temei. Faptul că recent apărutului volum, în editura „Universul”, se găsește la a opta ediție, arată singur importanța lucrării de față.

c. p.

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL”
Înscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 4800 lei
particulare 12 luni 2400 „
6 luni 1300 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—24
TELEFON 220.10

Apare săptămânal
PREȚUL 60 LEI